

Ústav etnologie
Filozofická fakulta – Univerzita Karlova v Praze

**Integrace imigrantů v České republice:
s pomocí a bez pomoci nestátních neziskových
organizací – srovnávací studie**

Bakalářská práce

Pavla Suchánková

Praha 2011

PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně.
2. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci použila, jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.
3. Práce nebyla použita v rámci jiného vysokoškolského studia, ani k získání jiného nebo stejného titulu.
4. Souhlasím s tím, aby má práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne:

.....

Pavla Suchánková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Zdeňkovi Uherkovi, CSc. za vedení práce, odbornou pomoc a za ochotu, se kterou dohlédl na vypracování této práce.

Dále bych chtěla poděkovat Poradně pro Integraci, která mi umožnila provést výzkum v podobě dotazníkového šetření mezi jejími vybranými klienty.

Velké poděkování patří sociálním pracovnícím – Katce Košovancové a Lence Laugesen z Poradny pro integraci, které mi pomohly s realizací mého výzkumu a přispěly mi cennými radami.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří mi díky svým výpovědím pomohli získat důležité informace pro výzkum k mojí bakalářské práci.

Bez těchto lidí by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

Bibliografický záznam

Suchánková, Pavla: *Integrace imigrantů v České republice: s pomocí a bez pomoci nestátních neziskových organizací – srovnávací studie*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav etnologie, 2011, 70 stran, Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Title

The integration of immigrants in the Czech Republic: with and without the help of the non-governmental organizations - the comparative study

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou integrace imigrantů v České republice. Hlavním cílem práce je zjistit, jaký vliv mají nestátní neziskové organizace, v tomto případě Poradna pro integraci, na proces integrace imigrantů. Stanovený cíl je ověřován na základě srovnání míry integrace klientů Poradny pro integraci a zaměstnanců firmy Globus ČR, k.s.

Práce je rozdělena do pěti základních kapitol. Úvodní kapitola představuje téma, cíle a strukturu práce. Druhá kapitola se věnuje zhodnocení prostudovaných pramenů a literatury.

Teoretická část práce definuje pojmy, které bezprostředně souvisejí s danou problematikou, popisuje proces integrace imigrantů v ČR, zabývá se integrační politikou a nestátními neziskovými organizacemi v ČR.

Empirické šetření obsahuje některé důležité údaje o Poradně pro integraci a vyhodnocení získaných informací na základě provedení dotazníkového šetření, zúčastněného pozorování a nestrukturovaných a neformálních rozhovorů.

Závěrečná kapitola shrnuje získané poznatky a zhodnocení dosažených cílů.

Abstrakt

This bachelor thesis concentrates on problematics of immigrants integration in the Czech Republic. The main aim of this work is, to find out what the kind of influence non-profit organisations, in this case the *Counselling Centre for Integration*, has for the process of integration of immigrants itself. The set target is being verified on the basis of comparison of integration level of clients of *Counselling Centre for Integration* and *Globus ČR, k. s.* employees.

This work is divided into five basic chapters. The introductory chapter presents the topic, aims and the structure of the work itself. Second chapter is devoted to an evaluation of sources and literature used in this work.

The theoretical part defines notions which are directly related with the problematics given, describes the process of integration of immigrants in the Czech Republic, deals with the integration politics and non-profit organisations in the Czech Republic.

Empirical investigation contains some important data about *Counselling Centre for Integration* and an evaluation of information gained due to questionnaires, participant observations and non-structured informal discussions.

Last chapter summarizes information gained and evaluates target reachments.

Klíčová slova

adaptace, Česká republika, imigranti, integrace, integrační politika, nestátní nezisková organizace, Poradna pro Integraci

Keywords

adaptation, Counselling Centre for Integration, immigrants, integration, integration policy, non-governmental organization, the Czech Republic

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
1. Úvod	9
1.1 Cíle práce	10
1.2 Struktura práce	11
2. Zhodnocení prostudovaných pramenů a literatury	13
3. Pojem a proces integrace v teorii migrace	17
3.1 Integrace imigrantů	17
3.1.1 Integrace jako pojem	17
3.1.2 Vymezení definice integrace pro účely této práce	18
3.2 Procesy adaptace, akulturace a integrace imigrantů do hostitelské společnosti	19
3.2.1 Možné závěry procesu adaptace	21
3.3 Typologie integrace	22
3.4 Podmínky integrace	25
3.5 Integrovační politika	27
3.5.1 Integrovační politika ČR	28
3.5.2 Lokální integrace	29
3.5.3 Koncepce integrace cizinců	30
3.5.4 Státní integrovační program	31
3.6 Nestátní neziskové organizace	32
3.6.1 Poradna pro integraci	34
4. Empirické šetření	36
4.1 Metodologie	36
4.1.1 Technika sběru dat	36
4.1.2 Dotazníkové šetření	37
4.2 Výzkum v Poradně pro integraci	38
4.2.1 Některé důležité údaje o činnosti PPI	39
4.3 Zpracování dotazníkového šetření	41
4.3.1 Charakteristika respondentů	41
4.3.2 Vyhodnocení druhého bloku otázek u klientů PPI (otázky 3 – 8)	44
4.3.3 Vyhodnocení druhého bloku otázek u zaměstnanců firmy Globus (otázky 3 – 7) ..	46
4.3.4 Vyhodnocení otázek týkajících se informovanosti cizinců	47
4.3.5 Vyhodnocení posledního bloku otázek	50
5. Závěr	57
Prameny a literatura	60
Literatura	60
Internetové zdroje	61
Použité webové stránky	63
Seznam grafů	63
Seznam tabulek:	63

Přílohy	64
Seznam příloh	64
Příloha č. 1: Dotazník pro PPI	64
Příloha č. 2: Dotazník pro Globus	68

Seznam použitých zkratek

AZ	Azylové zařízení
CIC	Centrum pro integraci cizinců
ČR	Česká republika
ECRE	Evropská rada pro uprchlíky a exulanty
EU	Evropská Unie
KIC	Koncepce integrace cizinců
MK	Ministerstvo kultury
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NNO	Nestátní nezisková/é organizace
OPU	Organizace pro pomoc uprchlíkům
PPI	Poradna pro integraci
SIMI	Sdružení pro integraci a imigraci
SIP	Státní integrační program
SOZE	Sdružení občanů zabývajících se emigranty
SUZ	Správa uprchlických zařízení

1. Úvod

Problematika integrace cizinců je v současnosti jedním z nejaktuálnějších a nejzávažnějších témat ve většině států Evropské unie. Od poloviny 20. století se začíná zvyšovat počet cizinců z třetích zemí (tj. zemí mimo země EU), kteří si jako svoji cílovou destinaci vybírají právě země EU. Důležitým faktorem, díky kterému opouštějí své země původu, jsou velice odlišné životní podmínky mezi třetími zeměmi a industriálními státy EU. Nejčastějšími faktory („push“ faktory), které vedou cizince k odchodu ze zemí jejich původu, jsou nepříznivá finanční situace, nestabilita politického systému a nedostatek sociálních jistot. Představy cizinců o životě a možnostech v členských státech EU bývají často zkreslené a nerealistické. Cizinci do těchto zemí přicházejí s nadějí, že zde najdou lepší pracovní uplatnění a jejich životní úroveň se zde značně zvýší („pull“ faktory). V současnosti musí celá řada západních států EU čelit velkým počtům přistěhovalců. Stále zvyšující se intenzita těchto migračních procesů nutí státy zabývat se tímto problémem mnohem výrazněji, než tomu bylo v minulosti. Cizinci už nepředstavují zanedbatelnou složkou společnosti, a proto v mnoha státech hraje zcela klíčovou roli formování migrační a integrační politiky.

Česká republika vystupuje jako cílová země spontánní, státem striktně neusměrňované migrace relativně krátkou dobu, protože během 20. století byl trend spíše opačný a lidé zemi opouštěli. Od roku 1989 pak postupně dochází k neustálému zvyšování počtu imigrantů v ČR. Česká republika byla tedy nucena se k této situaci postavit čelem a od druhé poloviny 90. let dochází k tvorbě migrační a integrační politiky¹.

Současně s migrací cizinců vzrůstá potřeba integrovat nově příchozí. Vystává však celá řada otázek a dílčích problémů. Komu bude umožněn vstup do evropských států? Koho integrovat a jakým způsobem? Jaké podmínky by měli cizinci splňovat k získání dlouhodobého pobytu či občanství? Ačkoliv je pojem integrace v současnosti skloňován v mnoha disciplínách sociálních věd, je velice rozšířen i mezi širokou veřejností, tak stále panuje poměrně velká názorová různorodost ohledně stanovení teoretického vymezení pojmu a samotných cílů v procesu integrace. Většina států EU včetně České republiky mají v současnosti již poměrně rozvinutou integrační politiku a kromě samotných vlád se na integraci podílí celá řada obecních samospráv, občanských sdružení a nestátních

¹ Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1, s. 69 – 72.

neziskových organizací. Dochází ale skutečně k naplnění integračních cílů, které si státy předsevzaly? Cítí se být cizinci integrováni?

Ve své bakalářské práci, která nese název *Integrace imigrantů² v České republice: veřejný a soukromý prostor*, se budu věnovat procesu integrace imigrantů/cizinců³ třetích zemí, kteří v České republice pobývají déle než jeden rok. S touto problematikou jsem se poprvé setkala ve třetím ročníku gymnázia, kdy jsem zpracovávala ročníkovou práci zabývající se imigranty v ČR. Díky tomu jsem spolupracovala s multikulturním centrem Inbáze, které pomáhá cizincům v mnoha oblastech, zejména pak s jejich orientací v české společnosti a bližším pochopení české kultury. Dále jsem navštívila pobytové a integrační středisko ve Stráži pod Ralskem, kde jsem prováděla výzkum mezi azylanty pomocí polostandardizovaných rozhovorů. Tato skutečnost mě přivedla k problematice integrace cizinců.

Ve své bakalářské práci se zaměřím na dvě konkrétní skupiny cizinců. První z nich představuje klienty Poradny pro integraci a druhá cizince zaměstnané ve firmě Globus ČR, k.s. (dále jen firma Globus) v Jirnech u Prahy. Obě skupiny splňují kritéria popsána v odstavci výše. Zajímá mě především, zda na jejich integraci mají pozitivní vliv nestátní neziskové organizace. U první jmenované skupiny se budu soustředit na vliv PPI na její integraci a u druhé skupiny mě pak zajímá, zda vůbec využívá služeb NNO zabývajících se integrací a popřípadě, jak se to konkrétně projevuje na jejím procesu integrace.

1.1 Cíle práce

Tato práce si klade za hlavní cíl zjistit, jaký vliv mají NNO, v mém případě NNO PPI, na integraci cizinců do české společnosti. Ve výzkumu se zaměřím zejména na to, zda PPI skutečně pomáhá svým klientům s řešením jejich problémů, jsou-li klienti spokojeni s činností PPI, proč zvolili právě tuto organizaci. Dále mě zajímá, jestli má spolupráce klientů s PPI pozitivní dopad na míru jejich informovanosti a orientaci v právech a povinnostech

² Pod pojmem imigranti jsou chápáni všichni přistěhovalci první generace, tudíž azylanti, cizinci ze zemí EU a cizinci z třetích zemí mimo EU. Do názvu práce jsem zvolila tento pojem z důvodu jeho všeobecného pojetí, a protože zahrnuje všechny skupiny přistěhovalců, kteří do ČR přicházejí.

³ Dle zákona o pobytu cizinců se cizincem rozumí fyzická osoba, která není státním občanem České republiky, včetně občana Evropské unie. [online:červen 2010], dostupné z: < <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx>>. Pro účely této práce jsou pod pojmem cizinci chápáni občané ze třetích zemí a azylanti.

cizinců na území ČR. Zda díky PPI je pro ně snazší zorientovat se v české společnosti a navázat kontakty s majoritní populací ČR. V neposlední řadě se pokusím zjistit, jestli jim služby PPI pomáhají ve zdokonalení češtiny. Tyto vybrané faktory jsou velmi úzce spjaty s integrací jedince do společnosti, což popíši a rozvedu v teoretické části práce. Na základě těchto vybraných faktorů se dá vyzorovat úroveň integrace jedince do společnosti.

Dalším cílem této práce je srovnání míry integrace u vybraných klientů z PPI s vybranými cizinci zaměstnanými ve firmě Globus. Hlavní výzkumné otázky, které si v této části práci pokládám, zní: Jaký je rozdíl v úrovni integrace mezi klienty PPI a cizinci zaměstnanými ve firmě Globus? Můžeme u klientů PPI vyzorovat větší míru integrace? Abych mohla tuto skutečnost zjistit, uskutečněním dotazníkového šetření a porovnám výpovědi klientů z PPI s cizinci, kteří jsou zaměstnaní u firmy Globus. Mým předpokladem je, že druhá jmenovaná skupina nemá příliš zkušeností s NNO. Pokud se tento předpoklad naplní, měla by se tato skutečnost odrazit i na míře jejich integrace do společnosti v tom smyslu, že jejich informovanost nebude tak vysoká, orientace v právech a povinnostech cizinců nízká a kontakty s majoritní společností nepříliš časté. Je ale možné, že velkou úlohu v procesu integrace této skupiny hraje jejich zaměstnání, které může v mnoha ohledech nahradit některé funkce NNO zabývajících se integrací cizinců.

V neposlední řadě se tato práce zabývá informovaností cizinců bezprostředně po jejich příchodu do ČR a v průběhu prvního roku jejich pobytu⁴. V dotazníku je této problematice zasvěceno pět výzkumných otázek, jejichž pomocí chci vyzkoumat, jakým způsobem se k cizincům dostaly informace o tom, jak postupovat jako cizinec po příchodu do ČR.

1.2 Struktura práce

Text práce jsem rozdělila do pěti kapitol, které jsou pojmenovány *Úvod, Zhodnocení prostudovaných pramenů a literatury, Pojem a proces integrace v teorii migrace, Empirické šetření, Závěr*. Tyto kapitoly budu dále členit do podkapitol.

Úvodní kapitola čtenáře seznamuje s vybraným tématem bakalářské práce a s důvody které mě vedly k výběru právě tohoto tématu práce. V podkapitolách jsou pak vytyčeny cíle práce a dále popsána struktura práce. Druhá kapitola se zabývá prameny, které byly použity pro vypracování této práce.

⁴ Všichni respondenti musí v ČR pobývat déle než jeden rok. Viz podkapitola 4.3.1.

V teoretické části rozeberu integraci jako pojem a zaměřím se na popis procesu integrace. Dále popíši pojmy, které s integrací bezprostředně souvisejí. V neposlední řadě jsou v této kapitole popsány instituce a organizace, které mají markantní vliv na integraci cizinců v ČR.

Empirické šetření, které má zásadní význam pro mou práci, obsahuje metodologii výzkumu, popis PPI na základě zúčastněného pozorování a uvedení některých zajímavých statistik z posledních tří let existence této organizace. Dále jsou v kapitole rozpracovány získané výpovědi vybraných respondentů.

Závěrečná kapitola se věnuje naplnění stanovených cílů práce a ověření výzkumných hypotéz stanovených taktéž v podkapitole *Cíle práce*. V závěru jsou pak prezentovány výsledky výzkumu.

2. Zhodnocení prostudovaných pramenů a literatury

Problematika integrace cizinců je velmi aktuálním tématem a těší se velkému zájmu, jak ze strany vědců z mnoha vědních disciplín, tak i veřejnosti a médií. Díky tomu, vznikla v posledních letech na toto téma celá řada kvalitní odborné literatury. Nutno podotknout, že většina mnou prostudované literatury zahrnuje kromě integrace také problematiku migrace. Není žádoucí vnímat integraci jako izolovaný fenomén vytržený z kontextu, protože vystupuje v závislosti na dalších společenských procesech. Většina odborné literatury tedy nejčastěji popisuje proces integrace v závislosti na migraci.

Zdroje informací, z nichž jsem čerpala pro tuto práci, je možné rozdělit do dvou kategorií – odborná literatura a internetové zdroje. Obzvlášť druhá kategorie pro mne byla cenným zdrojem informací, protože v dnešní době je možné na internetu nalézt velké množství článků, odborných studií, prací a dokonce i knih zabývajících se touto problematikou.

Hned na úvod bych ráda uvedla knihu *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*⁵, která patří ke stěžejním zdrojům informací pro mou práci. V prvních dvou kapitolách se autoři věnují problematice přistěhovalectví a sociální integraci přistěhovalců v ČR. Zejména druhá jmenovaná kapitola pro mě byla velice přínosná, protože uvádí charakteristiku čtyř dimenzí integrace a dále rozpracovává důležité činitele, které mají zásadní vliv v daných oblastech integrace. Převážná část publikace pak čtenáři předkládá terénní výzkum, jehož hlavním cílem je porozumět sociální integraci přistěhovalců v ČR na pracovní trh a do společnosti. Výzkum je pojat jako mnohapřípadová studie, která zkoumá integraci přistěhovalců, rozdělených do šesti skupin dle země původu, nejčastěji pomocí rozhovorů. V rámci výzkumu se řeší řada témat, která bezprostředně souvisejí i s mým vlastním výzkumem, proto pro mne tato práce byla velmi inspirativní. Práce je přehledně členěna a navíc její značná aktuálnost jen podtrhuje význam, který měla pro mou práci.

Stejní autoři se podepsali pod studií *Lokální strategie integrace cizinců v ČR*.⁶ Tato práce nazírá na proces integrace z hlediska lokálních vlád, které vytvářejí a realizují integrační strategie v konkrétních městech. Této práci ale nepřikládám přílišný význam,

⁵ Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0.

⁶ Rákoczyová, M., Trbola, R.: *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*, VÚPSV, Praha, 2008.

posloužila mi pouze jako srovnání strategií při formování integrační politiky na lokální úrovni oproti vytváření obecné koncepce integrace imigrantů na centrální úrovni.

Z hlediska charakterizování jednotlivých sfér integrace pro mne byla také velmi přínosná kniha *Migrace a (i)migranti v Česku*.⁷ Jak název napovídá, kniha se věnuje především tématu migrace, a to zejména jejímu vývoji a důsledkům v ČR. V rámci popisu formování migrační politiky v letech 1989 – 2008, D. Drbohlav uvádí i vznik a vývoj integrační politiky v ČR, ze kterého jsem čerpala pro podkapitulu zabývající se integrační politikou v ČR. Tato práce mimo jiné poskytuje široký přehled různých zahraničních i českých odborných prací, které vznikly v oblasti migrace a integrace. Ve své práci pak cituji i studii od D. Drbohlava *Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*⁸, ve které lze nalézt některé základní údaje z oblasti mezinárodní migrace, a to charakteristiku migrantů, nejčastější důvody migrace apod. Pro účely mé práce je důležitá část věnující se procesu adaptace a integrace. Studie je součástí knihy *Menšiny a migranti v České republice*, která ve své druhé části předkládá několik kapitol věnujících se rozličným případům imigrantů v ČR. Tato část přímo nesouvisela s mým tématem, nicméně nabízí zajímavý pohled na život některých vybraných etnickým menšin či komunit žijících v ČR.

Pro definování pojmu integrace pro mne, kromě již zmiňovaných prací výše, byly přínosné také práce či studie R. Bauböcka, B. Tollarové, Z. Uherka a M. Horákové. Druhá jmenovaná ve své práci, *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?*⁹, představuje koncept integrace cizinců na základě výpovědí pracovníků českých NNO pracujících s migranty. I když se ve své práci zabývám samotným procesem integrace klientů NNO PPI, je zajímavé se podívat na problematiku integrace očima pracovníků NNO. M. Horáková se pak ve své studii, *Zaměstnávání cizinců v České republice*¹⁰, velice podrobně zabývá procesem integrace a součástí práce je také terénní výzkum z oblasti integrace imigrantů na trh práce ČR.

⁷ Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1.

⁸ Drbohlav, D., in: Šišková, T.: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, s. 23, ISBN 80-7178-648-9.

⁹ Tollarová, B.: *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?*, [online: červen 2011], dostupné z: [http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#\[3\]](http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#[3]).

¹⁰ Horáková, M.: *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I. Integrace cizinců na trhu práce v České republice*, Praha: VÚPSV, 2001.

Pavel Barša ve své knize¹¹, která přináší základní pojmy a fakta týkající se multikulturalismu, rozpracovává mimo jiné typologii integrace a zabývá se také národními integračními modely. Studie¹², kterou napsal spolu s A. Baršovou, se věnuje vývoji integračních politik na konkrétních příkladech těchto států: Kanada, Austrálie, Nizozemí, Velká Británie a Česká republika. Pro mou práci měla hlavní význam poslední kapitola zaměřená na proces formování integrační politiky v České republice.

Pro ucelení představy o zkoumané problematice jsem také prostudovala několik bakalářských a diplomových prací řešící téma integrace. Ty mi sloužily především jako zdroje dostupné literatury na dané téma a také jako určitý návod, jak je možné postupovat při řešení vlastní práce. Všechny prostudované či citované práce lze najít v kapitole *Prameny a literatura*, proto je nebudu všechny konkrétně uvádět v rámci této kapitoly. Zmínila bych ale práci G. Románkové¹³, jejímž hlavním cílem je zmapovat roli NNO v procesu integrace azylantů v ČR. Autorka provedla rozsáhlý terénní výzkum mezi pracovníky vybraných NNO, zástupci státní správy a samotnými azylanty. Výsledky terénního výzkumu jsou pak zaznamenány v tabulkách, což dle mého názoru působí velice přehledným dojmem a umožňuje čtenáři lepší orientaci než vyhledávání konkrétních výsledků šetření v rámci práce. Přestože práce se svým obsahem velmi blíží tématu méj práce, výsledky tohoto šetření jsem v ní nezahrnula, protože se týkaly především integrace azylantů, zatímco moje práce se integrace azylantů dotýká jen minimálně.

Studie¹⁴ v rámci publikace *Migration, Diversity and Their Management*, psané v anglickém jazyce (autoři jsou převážně českého původu), mi naopak poskytla srovnání výsledků mého dotazníkového šetření, a to v oblasti uplatnění imigrantů na pracovním trhu, které má velký vliv na proces integrace imigrantů. Studie se sice zabývá integrací rodin imigrantů na příkladu pěti států Evropy, ale i přesto se mezi jejími výsledky a mým empirickým šetřením dají vypožorovat jisté souvislosti.

¹¹ Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s., ISBN 80-7325-020-9.

¹² Baršová, A., Barša, P.: *Od multikulturalismu k občanské integraci. Změny v západoevropských politikách integrace přistěhovalců*, Sociální studia: Dilemata občanské společnosti 1/2005, [online: červen 2011], dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?ukol=1&cislo=17&rok=0>>.

¹³ Románková, G.: *Role nevládních neziskových organizací v procesu integrace azylantů v České republice*, Diplomová práce, Praha: FHS UK, Katedra oboru občanský sektor, 2007.

¹⁴ Bareš, P., Horáková, M.: *The immigrant Family in the Integration Process*, in: Uherek, Z., a kol.: *Prague Occasional Papers In Ethnology, No. 8: Migration, Diversity and Their Management*, Praha: EÚ AV ČR, 2011, ISBN 978-80-87112-46-5.

V teoretické části práce se také opírám o dokumenty a materiály, které se zabývají problematikou integrace, popřípadě formováním a realizací integrační politiky, a to jak v rámci EU, tak především v České republice. Mezi ně patří: *Rámcová integrační politika, Position on the integration of refugees in Europe, Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky, Koncepce integrace cizinců a Závěry Rady a zástupců vlády členských států č. 14776/04.*

V neposlední řadě mi byly velice důležitým zdrojem některé internetové stránky, které mi poskytly zajímavé a cenné penzum informací. Například MV ČR, které má mimo jiné od roku 2008 na starost integrační politiku, uvádí na svých stránkách zásadní údaje a především relevantní dokumenty k této problematice. Pro specifikaci některých pojmů jsem využila terminologický slovník, který se nachází rovněž na těchto stránkách. Na specializovaném webu *Multikulturního centra Praha* je možné dohledat celou řadu odborných studií a článků zabývajících se různými tématy z oblasti migrace, uprchlictví a integrace. Za podobným účelem jsem také navštívila internetové stránky *Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky* a *Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí.*

V této kapitole nebudu uvádět publikace, které mi sloužily pro upřesnění některých pojmů a definic z oblasti integrace. Dále zde také nezmiňuji publikace, které jsem prostudovala v rámci seznámení se s tématem mojí práce a jejichž poznatky jsem pak v samotné práci přímo nevyužila. Výčet všech výše popsaných zdrojů a publikací, o kterých píše v tomto odstavci, je možné nalézt v kapitole *Prameny a literatura.*

3. Pojem a proces integrace v teorii migrace

3.1 Integrace imigrantů

3.1.1 Integrace jako pojem

Integrace je v obecné rovině chápána jako začleňování, včlenění či sjednocení dílčí části ve vyšší celek. Jedná se o pojem interdisciplinární, je v oblasti zájmu celé řady vědních disciplín od sociologie přes kulturní antropologii, politické vědy, psychologii až po pedagogiku a další vědy.

Pojem integrace, ačkoliv je v Evropě a v českém prostředí velice často užívaný, není zcela jednoznačně definovaný a v rámci různých vědních disciplín může být chápán poněkud odlišně. Jak uvádí například Dušan Drbohlav: „[...] pojem „integrace“ americká odborná veřejnost používá minimálně.“¹⁵ V americkém prostředí je pojem integrace většinou nahrazen pojmem asimilace, který v sobě zahrnuje různé formy adaptace.

Rainer Bauböck charakterizuje tři základní interpretace pojmu integrace. Lze ji chápat jako:

- začlenění nově příchozích jedinců, ale také jedinců, kteří nejsou majoritní skupinou přijímáni, do již etablované společnosti,
- určitou formu soudržnosti, přičemž vnitřní integrace společnosti pomáhá k její větší stabilitě,
- „evropskou integraci“; tento koncept se vztahuje k formování federace či unie, která je tvořena různými typy společností.¹⁶

Blanka Tollarová se ve své práci odvolává na Friedricha Heckmanna, který integraci popisuje ve třech různých rovinách: „*jako vytváření nové struktury z jednotlivých částí, jako zlepšování vztahů v rámci struktury a jako přidávání jednotlivých prvků nebo částí struktur do existujících systémů, se kterými se propojí a vytvoří celek.*“ Integrace je podle něj proces

¹⁵ Drbohlav, D., in: Šišková, T.: *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9, s. 23.

¹⁶ Bauböck, R.: *International Migration and Liberal Democracies. The Challenge of Integration*, in: *Patterns of Prejudice*, 35 (4): 33-49, 2001. [online: červen 2011], dostupné z:

<<http://www.eif.oeaw.ac.at/downloads/workingpapers/IWE-Papers/WP17.pdf>>

propojování prvků, stejně tak jako výsledný stupeň propojenosti celku.¹⁷ Tollarová dále uvádí, že pojem integrace je často charakterizován jako těžko uchopitelný, víceznačný a mnohaúrovňový.¹⁸

Sociologický slovník pak pod heslem integrace nabízí pět různých definic tohoto pojmu. Pro účely této práce má zásadní význam právě ta definice, která říká, že integrace je proces, při němž dochází k začleňování jedince do skupiny a následně k jeho akceptování ostatními členy.¹⁹

3.1.2 Vymezení definice integrace pro účely této práce

Pro potřeby této práce je integrace chápána podle *Aktualizované koncepce integrace cizinců*²⁰, která definuje integrace jako dynamický obousměrný proces vzájemného přizpůsobování všech přistěhovalců a obyvatel daného státu a jejich postupného sjednocení do jedné společnosti. Na základě této definice, proces integrace není nikdy ukončeným stavem, ale neustále probíhajícím jevem. Integrace se pak musí zúčastnit obě strany, jak hostitelská společnost, tak i přistěhovalci.

Integrace není izolovaným jevem, a proto probíhá v závislosti na několika dalších sociálních procesech. Imigranti by se měli integrovat do všech oblastí společnosti. Právě tato vícedimenzionální povaha integrace je velmi důležitá. Předpokladem pro plnohodnotnou integraci je participace přistěhovalců v klíčových oblastech společnosti, přístup k jejím institucím a zahrnuje také sociokulturní dimenzi. Hostitelská společnost by měla nejprve vytvořit podmínky a potřebné nástroje pro integraci vlastních občanů, protože bez jejich existence není možné vytvořit takové nástroje pro přistěhovalce.²¹

„Výsledky integračního procesu tedy můžeme chápat jako takový stupeň začlenění migrantů do společensko-ekonomického, právního, politického, kulturního a geografického

¹⁷ Hermann, F., in: Tollarová, B.: *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?*, [online: červen 2011], dostupné z: [http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#\[3\]](http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#[3]).

¹⁸ Ibid, 2.ods.

¹⁹ Jandourek, J.: *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001, 288s., ISBN 80-7178-535-0, s. 109.

²⁰ *Aktualizovaná koncepce integrace*, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2006, [online: červen 2011], dostupné z: http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf.

²¹ Uherek, Z.: *Společenská integrace migračních skupin - základní pojmy a problémové okruhy*, 2003, [online: květen 2011], dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1957538>.

*systemu většinové společnosti, kdy migranti zastávají ve společnosti podobné postavení jako členové majoritní populace.*²²

Pro potřeby této práce je také vhodná definice, kterou zformuloval Bosswick a Heckmann: „*Integrace je interaktivní proces mezi přistěhovalci a hostitelskou společností. Pro přistěhovalce znamená integrace proces učení se nové kultuře, nabývání práv a povinností, získávání přístupu k pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů se členy hostitelské společnosti a vytváření pocitu přináležitosti a identifikace se společností. Pro hostitelskou společnost integrace znamená otevření institucí a garanci rovných příležitostí pro přistěhovalce.*“²³

3.2 Procesy adaptace, akulturace a integrace imigrantů do hostitelské společnosti

Cizinec, který se rozhodne z různých důvodů opustit zemi svého původu či pobytu, je vystaven velmi složité situaci. Imigrace je považována za závažný a hluboký akt, který má zásadní vliv na člověka. Zpravidla bývá stres způsobený tímto procesem přirovnáván ke složitým životním situacím, ve kterých se člověk může ocitnout například při úmrtí blízké osoby, prodělání těžké nemoci, rozvodu či velikém osobním zadlužení. Skuteční žadatelé o azyl jsou pak pravděpodobně v tomto ohledu vystavováni mnohonásobně vyššímu stresu, protože v zemi svého předešlého pobytu byli většinou vystaveni těžkým životním podmínkám a do nové hostitelské země přicházejí často nedobrovolně, ne příliš informovaní, bez jakýchkoliv osobních kontaktů a často i bez finančních prostředků.²⁴

Imigrant se tedy musí zorientovat v novém životním prostředí. Je nucen komunikovat s novými lidmi a vytvořit si na tomto základě nové svazky, přizpůsobit se odlišnému prostředí, vybudovat si postavení. Postupně se seznamuje s místním jazykem, kulturou, historií, zvyky a tradicemi hostitelské společnosti. Tento proces se nazývá **adaptace**. Jedná se tedy o proces, při němž dochází k přizpůsobování se jedince novým životním podmínkám.

²² Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1, s. 91.

²³ Bosswick, W., Heckmann, F, in: Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0. s 25.

²⁴ Drbohlav, D., in: Šišková, T.: *Menšiny a migranti v České republice*, Praha: Portál, 2001, s. 23, ISBN 80-7178-648-9.

Jak jsem již popsala výše, proces adaptace je podmíněn celou řadou faktorů a má mnoho různých podob, dále viz podkapitola 3.2.1.

Americká odborná literatura 20. století uvádí častěji pojem *akulturace* než integrace, který klade větší důraz na proces přizpůsobení se jedince z kulturního hlediska. Akulturaci můžeme definovat jako specifický proces kulturních a sociálních změn, které vznikají při přímém a dlouhotrvajícím styku různých kultur, se nazývá. Změna může mít vliv na jednu nebo obě kultury.²⁵ Imigrant, který je vystaven těmto změnám, obvykle utrpí *kulturní šok*. Jedná se o psychický i sociální otřes, který jedinec prožívá při kontaktu s novou pro něj neznámou kulturou. Proces akulturace lze rozdělit do pěti fází. V první fázi dochází k vzájemnému poznávání kultur, které jsou spolu v kulturním kontaktu (konfrontace kultur). Následuje výběr některých vhodných a atraktivních prvků z kultury cizí. Třetí fáze se vyznačuje adaptací vybraných kulturních prvků do vlastní kultury. Ve čtvrtém stádiu se pak kultura proměňuje na základě přijetí nových prvků a eliminování jiných kulturních prvků. Finální fáze je charakterizována jako reakce na proces akulturace. Může být buď negativní ve snaze bránit pronikání nových vlivů do své vlastní kultury, nebo pozitivní, kdy jsou kladně vnímány inovace a změny, které s sebou akulturace přináší.²⁶

Začlenění do majoritní společnosti může mít však celou řadu podob a jeho výsledek nemusí být vždy úspěšný. Nejideálnějším zakončením procesu adaptace představuje takový typ *integrace*, při níž nastává všeobecná rovnoprávnost mezi přistěhovalci a majoritní populací. Imigranti mají navíc možnost ponechat si některé specifické znaky svého etnika.

Proces integrace imigranta začíná postupně jeho příchodem do nového prostředí hostitelské země. V průběhu tohoto procesu se imigrant snaží začlenit do struktur a vazeb majoritní společnosti. Podle Horákové se integrace imigrantů odehrává ve dvou rovinách. Tu první představuje hostitelská společnost, která se vyznačuje určitým způsobem uspořádání, struktury, ve větší či menší míře integrovaná či desintegrovaná politicky a ekonomicky stabilní či nestabilní. Druhou rovinu pak tvoří přistěhovalci, kteří mohou přicházet samostatně, nebo v menších či větších skupinách. Do země vstupují na základě vlastního rozhodnutí, nejčastěji s očekáváním zlepšení jejich dosavadních životních podmínek. V některých případech, kdy jsou životní podmínky v zemi původu imigrantů zcela nepřijatelné, odcházejí imigranti na popud tlaku, který na ně toto prostředí vyvinulo. Dobrovolný či nucený odchod má pak zcela zásadní vliv na proces integrace imigranta.

²⁵ Pospíšil, L.: *Kultura, Český lid*, suplement 80/1993, Praha: Academia, 1994, 63 s.

²⁶ Soukup, V.: *Dějiny antropologie*, Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0337-3, s. 281.

Integrace může být úspěšná jedině tehdy, pokud je hostitelská společnost ochotná přijmout nové členy a má také navíc potřebné nástroje pro integraci vlastních členů. Jejich existence je velice podstatná, protože pokud by společnost nebyla schopna integrovat vlastní členy, není schopna umožnit tyto podmínky ani cizincům. Na druhou stranu, přistěhovalci musí projevit snahu stát se součástí společnosti a být ochotni přijmout její společné hodnoty a normy, tedy se integrovat.²⁷ V neposlední řadě je důležité brát v potaz samotného imigranta a zaměřit se na jeho integrační potenciál a vlastní představy o integraci.²⁸

3.2.1 Možné závěry procesu adaptace

Existuje celá škála možných zakončení procesu adaptace od bezproblémového soužití mezi imigranty a členy majoritní populace, až po marginalizaci, kdy imigrant odmítá přijmout kulturu a hodnoty hostitelské společnosti a zároveň ztrácí kontakt se svou vlastní skupinou.

Horáková s odvoláním na Blaschkeho uvádí čtyři možné adaptační teorie, které se vyvinuly z původně asimilačních teorií pod vlivem světové akulturace, a to integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci.²⁹

Proces *Asimilace* představuje splynutí nově příchozího jedince či skupiny s majoritní populací. V rámci asimilace dochází postupně k vytěšňování znaků vlastní kultury a jejich nahrazování znaky z kultury hostitelské společnosti. V konečné fázi jedinec ztrácí svou vlastní etnickou identitu a zcela plně se ztotožňuje s kulturou, hodnotami a vzory převládající populace.

Dalším možným závěrem je *separace*, kdy se jedinec zcela uzavře před kulturou země imigrace a uchovává si znaky a hodnoty své vlastní kultury. Imigranti v této pozici často zdůrazňují vlastní kulturní odlišnosti a idealizují si zemi svého původu. Vytvářejí uzavřené etnické komunity a nemají zcela zájem integrovat se do hostitelské společnosti.

²⁷Horáková, M.: *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I. Integrace cizinců na trhu práce v České republice*, Praha: VÚPSV, 2001, s. 5-6.,

[online: červenec 2011]., dostupné z: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/int1.pdf>>.

²⁸ Balvín, J.: *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: Mezinárodní konference, 5. setkání národnostních menšin, 24. setkání Hnutí R, 10. – 11. listopadu 2005, 2. díl*, Praha: Komise Rady hl. města Prahy pro oblast národnostních menšin, 2006, 470 – 696 s., ISBN 80-903727-1-6, s. 531.

²⁹ Horáková, M.: *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I. Integrace cizinců na trhu práce v České republice*, Praha: VÚPSV, s. 7.

O *marginalizaci* hovoříme tehdy, jestliže imigrant necítí potřebu kontaktu s majoritní společností, nebo není schopen se nové kultuře přizpůsobit. Na druhou stranu imigrant nemá ani kontakty a vazby se svou původní kulturou. Dochází tedy k dvoustrannému vyloučení ze společnosti.

„Z marginalizace a separace pramení patrně nejzávažnější problém v oblasti integrace imigrantů, kterým je vznik paralelních společností, majoritní a vedle ní marginální. Takovéto do sebe uzavřené enklávy se nesžívají s majoritní populací a jejími hodnotami a stávají se zázemím extremismu a pěstování agrese vůči hostitelské společnosti. Na druhé straně vyvolávají odmítavý postoj většinové společnosti k neintegrovaným přistěhovalcům, čímž vytvářejí nebezpečný potenciál pro nárůst popularity pravicově extremistických stran a hnutí.“³⁰

Jak už bylo řečeno v předešlé kapitole, *integrace* se jeví jako nejideálnější forma zakončení adaptačního procesu. Proces integrace jedince do společnosti je velice složitým jevem a je závislý na působení mnoha faktorů. V další kapitole se zaměřím na jednotlivé oblasti integrace, za účelem lepšího pochopení celého integračního procesu.

3.3 Typologie integrace

Podle Pavla Barši vzešla teorie integrace z ideologických a politologických diskusí 60. a 70. let. Dále o ni uvádí: *„Přestože je v současném evropském kontextu zaměřena především na mimoevropské přistěhovalce, předpokládá se, že je použitelná i na problém nedokončené či narušené integrace uvnitř evropských společností, [...]. Jak vyplývá již z jejího označení, teorie integrace není morálně a politicky neutrální, neboť je postavena na odmítnutí segregace a vyloučení. Jejím hodnotovým jádrem jsou ideály svobody, rovnosti a solidarity.“³¹*

Začleňování přistěhovalců do hostitelské společnosti není jednoduším procesem, naopak proces integrace se odehrává v několika různých sférách, které mohou být propojené a vzájemně se ovlivňovat.

³⁰ Románková, G.: *Role nevládních neziskových organizací v procesu integrace azylantů v České republice*, Diplomová práce, Praha: FHS UK, Katedra oboru občanský sektor, 2007, s. 30.

³¹ Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s. ISBN 80-7325-020-9, s. 231.

Literatura se v typologii integrace různí. Například Dušan Drbohlav³² a Miroslava Rákoczyová³³ dělí integraci do čtyř sfér, a to:

- *Strukturální* – představuje nabývání práv a postavení v hlavních institucích hostitelské společnosti. Mezi ně patří například trh práce, vzdělání, sociální zabezpečení apod.
- *Kulturní* – tato podoblast v sobě zahrnuje získání klíčových znalostí z oblasti kultury přijímací společnosti, jedná se tedy především o zvyky, tradice a hodnoty této společnosti. Imigrant má ale nárok si současně zachovat specifika svoji vlastní kultury.
- *Interaktivní/sociální* – znamená přijetí a začlenění přistěhovatele do primárních vztahů a sociálních sítí přijímací společnosti, a to většinou skrze přátelské vazby, partnerské vztahy či členství v různých organizacích.
- *Identifikační* – tato sféra vypovídá o pocitu sounáležitosti a identifikace imigranta s hostitelskou společností. Není však jednoduché ji přesně vymezit, protože je postavena na subjektivních pocitech imigrantů.

D. Drbohlav se zmiňuje o „vnější“ sféře integračního procesu, která dle jeho podání charakterizuje postoje přijímací společnosti.³⁴

P. Barša pak odlišuje tři roviny integrace – kulturní, sociálně-ekonomickou a občansko-politickou. První rovinu strukturální, z výše popsaného dělení, P. Barša dělí na sociálně-ekonomickou a občansko-politickou. Identifikační a interaktivní sféry se pak částečně promítají do všech třech níže uvedených sfér:

1. Kulturní integrace

Do kulturní roviny integrace patří hodnoty, tradice, zvyky, jazyk a podobné indikátory, které charakterizují danou etnickou menšinu. Podle toho do jaké míry si je schopen imigrant tyto prvky své vlastní kultury v průběhu integrace uchovat, můžeme kulturní integrace dále rozdělit do těchto rovin:

³² Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1, s. 91 – 92.

³³ Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0, s. 25.

³⁴ Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1, s. 92.

- *Asimilace/Asimilační integrace* – v této rovině dochází ke splynutí minority s majoritou, přičemž menšina zcela opouští své hodnoty a zvyky a přijímá je od majority.
- *Tavící tyglík (melting pot)* – menšina splývá s majoritou, ale částečně ji obohatí o své specifické rysy. Tato teorie byla v minulosti spjata zejména s formováním amerického národa. Předpokládalo se, každá imigrační skupina se podílí na tvorbě identity nového státu. Promísením národností a kultur vzniká nová civilizace.³⁵ I když se nakonec menšina v celku „rozpuští“, obohatí ho o určité prvky. Postupně se prokázalo, že je tento model nefunkční, protože při vzniku nové národní identity nedošlo k „rozpuštění“ anglosaské složky.³⁶
- *Salátová mísa* – v tomto případě nedochází ke splynutí přistěhovaleckých skupin s majoritou. Příslušníci minoritní populace žijí vedle jedinců z majoritní populace a probíhá mezi nimi určitá komunikace.
- *Kulturně-pluralistická integrace (kulturní pluralismus)* – tato koncepce zaručuje imigrantům rovná práva ve všech sférách společnosti, mají však právo zachovat si své kulturní odlišnosti. Tato forma se jeví jako nejpříhodnější forma integrace.
- *Multikulturalismus* – uznává a podporuje sociální a kulturní různorodosti etnických minorit a jeho princip stojí na včlenění a plné účasti jedinců a skupin na dění ve společnosti. Imigranti mají stejná práva jako členové majoritní populace a neočekává se od nich, že by se vzdali svých kulturních specifík. Naopak kulturní mnohost je v tomto případě povýšena na žádoucí a politický rys dané společnosti. Předpokládá se, že aktivní účast na společenském dění zabrání vzniku etnického konfliktu. V posledních letech probíhá velká diskuze o vhodnosti tohoto modelu. Ačkoliv ho prezentuje řada států a některými vědci je značně podporován, má i své negativní dopady. Někteří badatelé tvrdí, že podporuje přílišnou segmentaci společnosti, kulturní mnohost si vynucuje, staví zásadně na kulturních odlišnostech a tím podporuje dezintegrace společnosti. Mezi velké kritiky multikulturalismu patří například Giovanni Sartori.

³⁵ Jandourek, J.: *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001, 288s., ISBN 80-7178-535-0, s. 32.

³⁶ Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s., ISBN 80-7325-020-9, s. 231.; Postránecká, B.: *Integrace Japonců do západní společnosti na příkladu České republiky*, Bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie, 2007, s. 11.

2. Sociálně-ekonomická integrace

Tato sféra se zabývá rozmístění imigrantů do základních sociálních pozic hostitelské společnosti. Do této oblasti spadá kvalita bydlení, vzdělání, dostupnost zdravotní a sociálního zabezpečení, profesionální prestiž apod. V tomto případě má úplná úspěšná integrace velice blízko k asimilaci, na opačném konci zaujímá místo sociálně-ekonomická segregace.

3. Občansko-politická integrace

V této sféře lze sledovat účast členů etnických menšin na veřejném životě a v občanské společnosti. Tato účast v sobě zahrnuje například zastávání funkcí ve státní správě či veřejných funkcí, nebo se mít právo volit ve volbách. V rámci občansko-politické roviny můžeme vymezit dva stavy v procesu integrace. Prvním z nich je politická asimilace, při níž mají všichni kandidáti na politické a úřednické posty stejné možnosti a práva a jejich etnická příslušnost nemá vliv na získání tohoto zaměstnání. Druhou formou občansko-politické integrace je akomodace, při které je záměrně brán ohled na příslušníky etnických menšin. Anthony Birch pak doplňuje tyto dva stavy dvěma zápornými alternativami: „*první je politická kontrola menšin(y) většinou (majority control), tj. politická segregace menšin(y). Druhou je etnický konflikt, jenž se může vyvinout právě z politické segregace, která je většinou spjata se segregací sociálně – ekonomickou a kulturní.*“³⁷

3.4 Podmínky integrace

Úspěšnost v procesu integrace imigrantů je závislá na celé řadě kulturních, sociálních, ekonomických a legislativních podmínek, které je nutné respektovat a dodržovat. Důležitá je pak také především otevřenost společnosti a její ochota přijímat imigranty. Podle materiálu Rady Evropy (Rámcová integrační politika) patří mezi nejdůležitější oblasti integrace imigrantů: 1. právní opatření, 2. zaměstnání, 3. bydlení, 4. zdravotnictví a další služby, 5. náboženství, kultura a jazyk, 6. vzdělávání, 7. sdělovací prostředky.³⁸

³⁷ Birch, A., in: Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s., ISBN 80-7325-020-9, s. 239.

³⁸ Cousseay, M.: *Rámcová integrační politika*, Vydavatelství Rady Evropy, 2000, ISBN 92-871-4341-2.

Rada Evropy a zástupců vlád členských států definuje tyto základní principy politiky integrace přistěhovalců v EU³⁹:

- Klíčovou úlohu v procesu integrace hraje zaměstnanost, která je ústředním předpokladem pro účast přistěhovalců, pro jejich příspěvek k hostitelské společnosti a pro zviditelnění tohoto příspěvku.
- Nezbytnou podmínkou integrace jsou základní znalosti jazyka, historie a institucí hostitelské společnosti; pro integraci je nezbytné, aby bylo přistěhovalcům umožněno nabývat těchto znalostí.
- Pro přípravu přistěhovalců, a zejména jejich potomků, na úspěšnější život a aktivnější účast ve společnosti má zásadní význam vzdělávání.
- Přístup přistěhovalců k institucím, jakož i k veřejným statkům a soukromému zboží a službám na stejném základě jako státní příslušníci a způsobem vylučujícím jakoukoli diskriminaci.
- Základním mechanismem integrace je častý styk mezi přistěhovalci a občany členského státu. Styk mezi přistěhovalci a občany členského státu obohacují společná fóra, dialog kultur, vzdělávání o přistěhovalcích a jejich kulturách a povzbudivé životní podmínky v městských sídlištích.
- Projevování různých kultur a vyznání je zaručeno podle Charty základních práv a musí být chráněno vždy, když není v rozporu s jinými nedotknutelnými evropskými právy nebo s vnitrostátními předpisy.
- Účast přistěhovalců na demokratickém procesu a při formulování integračních politik a opatření, zejména na místní úrovni.

Pro srovnání a upřesnění, základní podmínky a principy pro úspěšnou integraci imigrantů je také možné nalézt na internetových stránkách Evropské rady pro uprchlíky a exulanty⁴⁰, konkrétně pak v dokumentu *Position on the integration of refugees in Europe*.⁴¹

³⁹ *Závěry Rady a zástupců vlády členských států č. 14776/04*, [online: květen 2011], dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/299/principy.pdf>>.

⁴⁰ <<http://www.ecre.org/>>, [online: červenec 2011].

⁴¹ dostupné z: <<http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/introduction/179.html>>, [online: červen 2011].

3.5 Integrovační politika

Integrovační politiku je možné chápat jako soubor nařízení a opatření, jejichž cílem je začlenění imigrantů do společnosti. Někteří odborníci vnímají integrovační politiku jako součást legální migrační politiky, která v sobě zahrnuje několik různých politik, například emigrační a imigrační, vízovou, azylovou apod.

Jak již bylo řečeno výše, integrace je velice složitým procesem, který je závislý na celé řadě dílčích procesů, proto i integrovační politika je nutně multidimenzionálního charakteru a zahrnuje v sobě opatření v mnoha oblastech. V podkapitole věnující se typologii migrace jsem uvedla čtyři základní oblasti integrace. Integrovační politiku je tedy možné rozdělit na čtyři dimenze, které se vztahují ke čtyřem základním oblastem integrace (sociální) cizinců, a to na strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační. Pro lepší přehlednost a orientaci v problematice, zařazuji do práce tabulku dimenzí integrovační politiky.⁴²

Dimenze sociální integrace	dimenze integrovační politiky	nástroje / opatření
zařazení („placement“)	strukturální	<ul style="list-style-type: none"> • APZ • podpora etnického podnikání (zakládání i rozvoj) • podpora vzdělávání dětí a mládeže (rovné příležitosti, podpora odborného vzdělávání) • podpora vzdělávání dospělých • bytová politika – zamezovat koncentraci, prostorové a sociální segregaci přistěhovalců, zajistit dobrou prostorovou dostupnost, boj proti nízké kvalitě bydlení a úpadku městského prostoru • podpora občanské a politické participace • podpora přijatelných pracovních podmínek • potírání neformálního trhu práce
akulturace	kulturní	<ul style="list-style-type: none"> • jazykové kurzy • „Integrovační kurzy“ – seznámení s kulturou a charakteristikami hostitelské společnosti • podpora kultury přistěhovalců • vyjednávání pro náboženskou praxi • podpora sportovních aktivit
interakce	interaktivní	<ul style="list-style-type: none"> • vzdělávací politika – zajištění integrovaného (smíšeného) vzdělávání, prevence silné koncentrace přistěhovalců v určitých školách • bytová politika – zamezování koncentrace, prostorové a sociální segregace • podpora mezietnického a mezináboženského dialogu • vytvoření institucí pro mediaci a řešení konfliktů • zajištění rovného přístupu ke sportovním a kulturním akcím
identifikace	identifikační	<ul style="list-style-type: none"> • multikulturní politika • politika uznání organizací přistěhovalců • podpora kultury naturalizace včetně ceremonií udělování občanství apod.

Tabulka č. 1: Dimenze integrovační politiky

⁴² Rákoczyová, M., Trbola, R.: *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*, VÚPSV, Praha, 2008, s. 11.

3.5.1 Integrovaná politika ČR

Integrovaná politika je v České republice praktikována směrem „shora dolů“, což znamená, že v ní zaujímá dominantní roli ústřední vláda. Na centrální úrovni pak vznikají koncepční materiály zaměřené na integraci imigrantů/cizinců.

Důležitým mezníkem pro vznik migrační a integrované politiky v České republice se stal politický převrat v roce 1989. Česká republika po dlouhém období, kdy nebyla příliš přístupná cizincům, „otevřela“ své hranice a začala se postupně měnit v zemi migrační. Je ale nutné podotknout, že i v období Československé socialistické republiky existovala zvláštní forma řízené pracovní migrace, například formou „hostujících dělníků“ z ostatních zemí tehdejšího komunistického světa.⁴³ Vzhledem k neustále se zvyšujícímu počtu imigrantů, kteří do ČR přicházeli zejména kvůli získání zaměstnání a pobytu, bylo nutné vypracovat zásady a opatření pro začleňování migrantů do české společnosti, aby se předešlo případným hrozbám a problémům, které může neřízená migrace imigrantů představovat.

Vývoj integrované politiky v ČR můžeme rozdělit do čtyř fází. Integrovaná politika se začíná formovat ve druhé polovině 90. let. V tomto prvním přípravném období přijala vláda České republiky první opatření zaměřené zejména na integraci uprchlíků a krajanů v ČR. Prvním důležitým dokumentem, který se uceleně zabýval integrací imigrantů, byl přijat v roce 1999 pod názvem *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky*. Tímto rokem je pak možné vymezit druhé období integrované politiky, kdy spadala do působnosti MV ČR, a to až do roku 2003. Třetí období datujeme od roku 2004 do roku 2008. V roce 2004 došlo k přesunu odpovědnosti za integrovanou politiku z MV ČR na MPSV ČR. V roce 2008 byla tato agenda opět převedena pod MV ČR.

V současnosti tedy spadá politika integrace cizinců na území ČR do gesce MV ČR, a to jak na úrovni legislativně-koncepční, analytické, tak i realizační. Koordinace integrované politiky byla ministerstvu přidělena z toho důvodu, že je vnímána jako nedílná součást legální migrační politiky a tyto záležitosti náležejí do oblasti zabezpečení vnitřního pořádku a bezpečnosti státu. V rámci ministerstva zodpovídá za integrovanou politiku *Odbor azylové a migrační politiky* (OAMP), který vznikl 1. července 2000 sloučením dvou předchozích odborů, a to *Odboru pro uprchlíky a integraci cizinců* a *Odboru pro imigraci a ochranu*

⁴³ Baršová, A., Barša, P.: *Od multikulturalismu k občanské integraci. Změny v západoevropských politikách integrace přistěhovalců*, Sociální studia: Dilemata občanské společnosti 1/2005, [online: červen 2011], dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?ukol=1&cislo=17&rok=0>>.

státních hranic. Částečně také spadá do kompetence *Správy uprchlických zařízení a Policie ČR – Služba cizinecké a pohraniční policie*. Problematika integrace cizinců je však velmi široká, a proto se na její tvorbě a řešení podílejí i další resorty, jako MPSV, MŠMT, MPO, MZ, MMR a MK.

MV rozděluje problematiku integrace do tří oblastí – integrace cizinců na území ČR, integrace azylantů a integrace krajanů přesídlených do ČR. Pro potřeby této práce jsou důležité první dvě jmenované oblasti, přičemž na první z nich pokládám největší důraz, jelikož většina mých dotazovaných respondentů spadá do první kategorie.

Politika integrace cizinců je založena tak, aby respektovala základní lidské práva a svobody. Zásadním dokumentem, dle kterého se odvíjí řízení integrační politiky, je *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců – Společné soužití*, která vešla v platnost 11. února 2011.

Podle MV ČR je předpokladem pro úspěšnou integraci cizinců v ČR znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost cizince, jeho informovanost a orientace v české společnosti a vzájemné vztahy mezi cizinci a příslušníky majoritní populace. Hlavním cílem integrační politiky je předcházet vytváření uzavřených komunit imigrantů, jejich sociálnímu vyloučení a společenské izolaci.

3.5.2 Lokální integrace

Zatímco na evropské úrovni dochází k formování obecného rámce integrační politiky a principů integrace, lokální integrace musí brát v úvahu faktory a podmínky dané lokality a z nich vytvořit konkrétní strategie integrace. Na spoluvytváření a realizování integrační politiky na lokální úrovni se podílí celá řada aktérů. Patří mezi ně obecní a městské úřady a magistráty, krajské úřady, nestátní neziskové organizace, odborové organizace, státní instituce, spolky přistěhovalců apod. V jednotlivých lokalitách se často různí význam jednotlivých aktérů a i jejich aktivity často směřují do různých sfér sociální integrace cizinců. Je žádoucí, aby mezi aktéry docházelo k co největší kooperaci a koordinaci, za účelem dosažení co nejvyšší kvality poskytovaných služeb. Vzniká tedy potřeba vytvořit institucionalizovanou platformu partnerství, která by přispěla k lepší výměně informací a rozvoji vzájemného učení.⁴⁴

⁴⁴ Rákoczyová, M., Trbola, R.: *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*, VÚPSV, Praha, 2008, s. 14.

3.5.3 Koncepce integrace cizinců

Jak již bylo řečeno v kapitole 3.5.3, pro integrační politiku ČR má zcela zásadní význam *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců – Společné soužití* s platností od 11. února 2011.

Prvním dokumentem, který se uceleněji věnoval problematice integrace, byly *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky* přijaté v roce 1999. Integrace cizinců je v pojetí Zásad charakterizována jako „proces, který má své podmínky a politické, ekonomické, sociální, kulturní, psychologické a náboženské aspekty“.⁴⁵ O rok později došlo na základě těchto Zásad k vypracování podrobnějšího dokumentu, a to *Koncepce integrace cizinců na území ČR*. Cílovou skupinou, které je Koncepce především určena, představují legálně dlouhodobě usazení cizinci, jejichž délka pobytu je alespoň jeden rok. Mezi hlavní cíle Koncepce patřila zejména zvyšování informovanosti migrantů i českých občanů, podpora právního a sociálního poradenství pro imigranty, prevence rasismu a diskriminace. Dále řešila otázku kompetencí a odpovědnosti jednotlivých vládních resortů za přípravu a realizaci projektů v různých oblastech života a integrace cizinců ČR. Velkou roli při naplnění cílů těchto projektů hrály NNO.

Roku 2006 vznikla *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců*, která především definovala čtyři zásadní oblasti integrace, vytyčila jejich dílčí cíle a opatření a také sestavila časový plán plnění těchto cílů. Výše zmíněné oblasti integrace jsem uvedla již v kapitole 3.5.1. Pro lepší orientaci je uvádím znovu: 1. znalost českého jazyka, 2. ekonomická soběstačnosti, 3. orientace ve společnosti a 4. podpora vztahu mezi imigranty a majoritní společností. Jako nejviditelnější výsledek realizace Koncepce bývá považováno zavedení povinnosti splnění certifikované zkoušky z českého jazyka jako nutného předpokladu k získání povolení trvalého pobytu. Cílovou skupinou nadále zůstávají cizinci legálně dlouhodobě pobývajících na území ČR, kteří žijí v ČR nejméně jeden rok, včetně azylantů. Do Koncepce nejsou zahrnuti státní občané členských států EU a žadatelé o mezinárodní ochranu.

Současná *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců – Společné soužití* navazuje v mnohém na své předchůdce. Ve své druhé části se podrobněji zabývá budoucími cíli na poli integrace. Mezi nové cíle této koncepce patří zavedení povinnosti absolvovat úvodní

⁴⁵ *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky*, 1999, Zásada č. 5, [online: červen 2011], dostupné z: < http://www.cizinci.cz/files/clanky/77/Zasady_vlady_integrace.pdf >.

adaptačně – integračních kurzy, které cizinci poskytnou informace o právech a povinnostech spojených s pobytem a základní socio – kulturní orientaci ve společnosti. V oblasti českého jazyka chce koncepce zavést co nejdostupnější výuku češtiny ve všech fázích pobytu cizince. Dalšími stanovenými cíly jsou: posílení integrační politiky na lokální úrovni, podpora participace cizinců na veřejném životě, zvýšení informovanosti cizinců a také zajištění větší informovanosti majoritní společnosti o podmínkách života cizinců v České republice. Koncepce také prvně umožňuje ve výjimečných případech aplikovat některá integrační opatření na občany ostatních členských států EU. Z Koncepce jsou pro změnu vyřazeni azylanty, kterým je určen jiný program.

3.5.4 Státní integrační program

Úkolem státního integračního programu je pomoc azylantům při zajištění jejich začleňování do společnosti. SIP není určen žadatelům o azyl, a to z toho důvodu, že se nejeví efektivní integrovat osoby, jimž nebyla ještě udělena mezinárodní ochrana a jejich pobyt v ČR je tím pádem nejistý. SIP je definován v zákoně č. 325/1999 Sb., o azylu, konkrétně Hlava IX., §§ 68-70. Zaměřuje se na tři základní oblasti: ***zajištění bydlení, bezplatná výuka českého jazyka a pomoc při uplatnění na trhu práce***. Podobné programy existují téměř ve všech zemích EU. „*Největší rozdíl je však v tom, že zatímco západní země kladou hlavní důraz na linii jazyk, práce a často pouze okrajově bydlení, u nás je tomu přesně naopak.*“⁴⁶

Definování a realizace SIP spadá do gesce MV. Důležitým aktérem v oblasti realizace programu jsou také NNO, jako například PPI, SOZE, Centrum na podporu integrace cizinců, SIMI apod. NNO jsou v rámci realizace integračního programu poskytovány finanční prostředky, které jsou určeny především na zajištění bydlení pro azylanty a pomoc při hledání zaměstnání.

⁴⁶ Románková, G.: *Role nevládních neziskových organizací v procesu integrace azylantů v České republice*, Diplomová práce, Praha: FHS UK, Katedra oboru občanský sektor, 2007, s. 35.

3.6 Nestátní neziskové organizace

NNO mají velmi důležitou úlohu v oblasti integrace cizinců. Přesné vymezení tohoto pojmu není zcela jednoznačné a je nutno podotknout, že i mezi samotnými teoretiky nedochází ke shodě v této oblasti. Pro účely této práce postačí definování NNO, jako organizace, jejíž hlavním účelem není podnikání. Nepřipouští se u ní přerozdělování zisků, vzniklých z činnosti organizace, mezi vlastníky, vedení nebo členy organizace. Tyto nabyté zisky musí být použity výhradně na plnění cílů organizace. NNO jsou dobrovolné organizace, oddělené od státní správy, tudíž nejsou řízeny veřejnými autoritami a spravují se výhradně samy na základě vlastních postupů a struktur, které jim umožňují kontrolu vlastních činností.

NNO je možné rozdělit do těchto základních typů: 1. obecně prospěšné společnosti, 2. občanské sdružení, 3. nadace a nadační fondy, 4. církve a náboženské společnosti, 5. církevní právnické osoby.⁴⁷

Činnost NNO v oblasti integrace cizinců je finančně podporována z prostředků státního rozpočtu, z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků ze třetích zemí (EIF) a dalších fondů EU.⁴⁸

NNO zabývajících se přímo integrací imigrantů existuje pouze několik. Obvykle jsou soustředěny ve větších městech, jako je Praha nebo Brno. V současné době postupně vznikají NNO i v menších městech.

Tyto organizace nabízejí celou řadu programů za účelem pomoci cizincům při jejich začlenění do společnosti. Pole působnosti NNO v oblasti integrace je velice široké. Hlavní důraz je kladen na posílení informovanosti cizince, zlepšení jeho orientace v právech a povinnostech, které vyplývají z pobytu cizince na území ČR. Většina NNO poskytuje cizincům sociální, právní a psychologické poradenství, mohou cizince zastupovat či doprovázet při komunikaci s orgány státní správy a samosprávy. NNO se také podílejí na realizaci státního integračního programu ve všech jeho klíčových oblastech. Nabízejí či zprostředkovávají svým klientům jazykové kurzy, pořádají různé kulturní akce, které mají za cíl, především posílit vztahy mezi cizinci a majoritní společností. Jejich činnost by pak také měla přispívat k boji proti rasismu a xenofobii a především se snažit zamezit sociálnímu vyloučení cizinců ze společnosti.

⁴⁷ Škarabelová, S.: *Vymezení pojmu Nestátní nezisková organizace*, [online: červenec 2011], dostupné z: <http://www.e-cvns.cz/soubory_diskuse/vymezeni_nno.pdf>.

⁴⁸ dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>> , [online: červenec 2011].

Na činnosti organizace se mohou aktivně podílet také dobrovolníci. Jedná se o občany České republiky, kteří ve svém volném čase pomáhají buď samotné organizaci s vyřizováním jejích vnitřních záležitostí, nebo je jejich pomoc směřována přímo k cizincům a podílejí se na jejich začlenění do společnosti. Dobrovolnictví v rámci NNO může nabývat několika forem. Jak již jsem zmiňovala, dobrovolník se může aktivně zapojit do fungování vybrané NNO. V praxi to znamená, že obvykle pomáhá s administrativou či jinými záležitostmi, které jsou nezbytné pro existenci a chod NNO. Častěji je ale činnost dobrovolníků zaměřena přímo na práci s klienty organizace. Dobrovolník cizince například doprovází na úřady a asistuje mu tak při vyřizování nejrůznějších záležitostí, pomáhá při vyhledávání práce, s výukou českého jazyka apod. Některé organizace preferují způsob dobrovolnictví, při kterém je dobrovolníkovi přidělen konkrétní imigrant a v rámci vzájemně sjednaných schůzek pak dobrovolník tráví volný čas s imigrantem, může ho seznamovat s kulturou, historií či tradicemi České republiky. Záleží pouze na domluvě mezi dobrovolníkem a imigrantem, čeho se budou jejich schůzky týkat. Dle mého názoru je tato forma dobrovolnictví velice přínosná pro obě strany a především pak pro imigranta. Dobrovolník se seznámí s těžkostmi, které s sebou přináší proces integrace a pochopí, jak složité může být pro cizince začlenění do nové společnosti. Myslím si, že osobní kontakt může imigrantovi pomoci snáze překonat problémy, kterým je v novém prostředí vystaven. Tyto schůzky pak mají samozřejmě vliv na větší informovanost imigranta a pomáhají mu v orientaci v nové společnosti. Během schůzek se obvykle komunikuje v českém jazyce, pokud je to možné. To přispívá ke zlepšení úrovně češtiny imigranta, což mu usnadní proces začlenění do společnosti.

Dle mého názoru není nutné pro potřeby této práce uvádět názvy konkrétních organizací, které se podílejí na integraci cizinců na území ČR. Například *Portál veřejné správy České republiky* vede evidenci většiny NNO, které v současnosti působí v ČR.⁴⁹ Dále také SUZ na svých internetových stránkách v sekci odkazy uvádí celou řadu NNO zabývajících se integrací, se kterými spolupracuje.⁵⁰

⁴⁹ Dostupné z: <<http://www.isnno.cz/EvidenceNNOV10001/DesignPages/SeznamNNO.aspx>>, [online: červenec 2011].

⁵⁰ Dostupné z: <<http://www.suz.cz/pages/10.html>>, [online: červenec 2011].

3.6.1 Poradna pro integraci

PPI má pro účely této práce zcela zásadní význam, jelikož právě v pražské pobočce této organizaci jsem prováděla svůj terénní výzkum. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zařadit její stručnou charakteristiku do teoretické části práce. Podrobněji se této organizaci, zejména pak její pražské pobočce, budu věnovat v praktické části.

Poradna pro integraci, občanské sdružení vznikla roku 1997. Cílovou skupinu, na kterou je směřována její pomoc v oblasti integrace, představují osoby, jimž byl v České republice přiznán status uprchlíka a dlouhodobě usazení cizinci v ČR. PPI se zaměřuje na všechny aspekty integrace. Kromě práce s konkrétními klienty také ovlivňuje integrační politiku ČR. Hlavním úkolem PPI je pomoc azylantům a ostatním cizincům při procesu adaptace na nové prostředí a následně při jejich integraci do společnosti. Pracovníci PPI se snaží co nejvíce podporovat samostatnost a soběstačnost klientů a přispívat k rozvoji jejich schopností a vědomostí. V neposlední řadě se organizace snaží předejít projevům rasismu a xenofobie, které často provázejí uprchlictví a integraci imigrantů. V roce 1999 PPI rozvinula svoji činnost a došlo k založení Komunitního multikulturního centra v Ústí nad Labem.

Hlavní činnost PPI je soustředěna do čtyř oblastí, a to: 1. sociální poradenství, 2. právní poradenství, 3. sociálně aktivizační služba (od září 2010) a za 4. podpora komunitních aktivit.

Práci sociálních pracovníků PPI lze rozdělit do třech hlavních oblastí:

- sociální poradenství (poskytování obecných informací, pomoc při zajištění bydlení, hledání práce, poskytování informací k pobytu apod.),
- pomoc při prosazování práv a zájmů všech klientů při jednání s úřady, zaměstnavateli,
- návštěvy klientů v místě jejich bydliště (byty, integrační byty, integrační azylová střediska, případně jiný druh ubytování).

Právní poradenství je především zaměřeno na informování o právním systému v ČR, a to jak v oblasti cizineckého a azylového práva, tak i v dalších odvětvích práva, se kterými se cizinci při svém životě v ČR setkávají. Právníci klientům kromě poskytnutých konzultací v případě potřeby mohou pomoci se sepsáním příslušného podání na úřad či na soud, zastupovat je v správním řízení i v řízení občanskoprávním.

V rámci *Sociálně aktivizační služby* probíhají tyto tři základní aktivity:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- poskytování informací týkajících se práv a povinností rodin o systému výchovných, vzdělávacích a volnočasových institucí,
- sociální poradenství.

PPI také nabízí svým klientům celou řadu komunitních a podpůrných aktivit od etnických večerů přes oslavy národních svátků, setkávání jednotlivých komunit, workshopy až po neformální volnočasové aktivity.⁵¹ Například v roce 2011 se klienti PPI aktivně zúčastnili *RefuFestu*, kde měla PPI svůj prezentační stánek s několika aktivitami. Dále se PPI spolu se svými klienty účastnila *Evropského pochodu za práva uprchlíků* a podílela se například na pořádání odpoledne indické kultury.⁵² Seznam veškerých aktivit, které PPI v minulých letech uspořádala pro své klienty, je možné dohledat ve výročních zprávách PPI.⁵³

⁵¹ *Výroční zpráva, Poradna pro integraci*, 2010, [online: červen 2011], dostupné z: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocní_zpravy/PPI_vyrocní%20zprava_2010.pdf>.

⁵² <<http://p-p-i.cz/sluzby/ppi-praha/akce/>>, [online: červen 2011].

⁵³ <<http://p-p-i.cz/o-nas/vyro-ni-zpravy-ppi/>>, [online: červen 2011].

4. Empirické šetření

4.1 Metodologie

Terénní výzkum jsem prováděla v období od března do června 2011. Pro svůj výzkum jsem si zvolila NNO PPI, respektive její pražskou pobočku a firmu Globus. Potřebné informace jsem získávala několika způsoby, a to za pomoci zúčastněného pozorování, nestrukturovaných a neformálních rozhovorů a dotazníkového šetření.⁵⁴

PPI jsem si vybrala záměrně, protože jak vypovídá i její název, její hlavní činnost je směřována na podporu integrace cizinců do společnosti. Dalším faktorem pro výběr této organizace, pro mě byla možnost aktivně se zapojit do práce PPI jako dobrovolník. V této první fázi mého výzkumu jsem se seznámila se způsobem práce organizace, pronikla do problematiky integrace cizinců a v neposlední řadě pomáhala klientům PPI. Díky těmto skutečnostem pro mě bylo jednodušší zrealizovat druhou část mého výzkumu, a to dotazníkové šetření.

Pro svůj výzkum jsem použila kvalitativní metodu. Na základě zúčastněného pozorování, studia relevantních dokumentů, nestrukturovaných a neformálních rozhovorů jsem se snažila proniknout do činnosti PPI a uskutečněním dotazníkového šetření, částečně i za pomoci rozhovorů, vypořádat míru spokojenosti klientů se službami PPI a vliv PPI na proces integrace cizinců. Do dotazníkového šetření pro klienty PPI jsem pak zařadila několik otázek týkajících se činnosti PPI. V další části výzkumu jsem porovnávala jednotlivé výpovědi respondentů ze dvou předem vybraných skupin (klienti PPI a zaměstnanci Globusu), které čítaly vždy po devíti členech. Mým původním záměrem bylo oslovit širší skupinu imigrantů. Z firmy Globus se mi ale vrátilo pouze 11 vyplněných dotazníků, z toho splnilo moje předem nastavená kritéria pouze devět, a proto jsem i v PPI byla nucena oslovit stejný počet klientů, aby bylo možné obě skupiny porovnat.

4.1.1 Technika sběru dat

Jak už jsem uvedla v úvodu této kapitoly, v první fázi mého výzkumu jsem získávala potřebné informace formou zúčastněného pozorování a neformálních rozhovorů se

⁵⁴ Viz Příloha č. 1 a č. 2.

zaměstnanci PPI, zejména pak se sociálními pracovníci a s klienty PPI. Rozhovory byly většinou náhodné a nezávazné. Sloužily mi spíše pro lepší pochopení a ucelení problematiky, takže jim nepřikládám velký význam.

Důležitou částí mého výzkumu byl sběr dat pomocí dotazníkového šetření. V průběhu realizace této části výzkumu v PPI se ukázalo, že je potřeba vyplňovat dotazník spolu s imigranty. V některých případech jsem dotazníky vyplňovala dokonce vlastnoručně a imigrantům pouze pokládala výzkumné otázky. Tento způsob získávání dat s sebou přinesl hned několik výhod. Měla jsem možnost dotazovaným osobám lépe vysvětlit otázky, kterým neporozuměli, navíc téměř ve všech případech se dotazovaní více rozovídali na dané téma, což pro mě bylo velice přínosné. S většinou respondentů jsem měla možnost spolupracovat už v průběhu mého dobrovolnictví, což přispělo k odbourání studu u většiny dotazovaných a rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře. Pouze ve dvou případech jsem musela vést rozhovor nad dotazníkem v anglickém jazyce. Vyplňování dotazníků či rozhovory nad dotazníkem trvaly 15 – 30 minut.

Ve firmě Globus jsem neměla možnost navázat se zaměstnanci přímý kontakt. Dotazníky jsem zaslala jejich zaměstnavateli elektronicky, pomocí e-mailu. Z naší vzájemné komunikace vyplynulo, že není třeba dotazník se zaměstnanci vyplňovat osobně. V tomto případě tedy nemohu posoudit, zda měli dotazovaní potíže při zodpovězení některých otázek, které nejčastěji mohou vyplynout z jejich omezené znalosti českého jazyka.

4.1.2 Dotazníkové šetření

Pro získání potřebných informací jsem vytvořila dva dotazníky, nutno podotknout, že zcela anonymní. V obou dotaznících lze vymezit čtyři specifické okruhy otázek. Do úvodní části dotazníků jsem zařadila otázky týkající se bližší charakteristiky respondentů, a to *věk, pohlaví, národnost, zaměstnání, délka pobytu a druh pobytu v ČR*.

Druhá část dotazníku je pak v obou případech odlišná. V dotazníku určenému pro klienty PPI jsem se věnovala postojům klientů, které zauímají k PPI. Jsou zde otázky zjišťující, jakým způsobem se klienti dozvěděli o existenci PPI, jaké služby využívají, jak často PPI navštěvují apod. V dotazníku pro zaměstnance Globusu jsem se dotazovala, zda tito zaměstnanci někdy přišli do kontaktu s nějakou NNO zabývající se problematikou integrace, popřípadě jestli využili její služby či o tom alespoň uvažovali.

Po těchto částech následuje blok zaměřený na informovanost cizinců bezprostředně po příchodu do ČR a v průběhu prvního roku jejich pobytu. Zajímá mě, zda dotazovaní získali informace, jak postupovat jako cizinec na území ČR, popřípadě kde informace tohoto typu získali. Jedna otázka se také zabývá nejčastějšími problémy, které imigranti řešili v průběhu prvního roku pobytu. Klientů PPI se pak tážu, zda jim v tomto směru pomohla PPI.

Poslední část dotazníků zahrnuje otázky týkající se informovanosti cizinců, jejich orientace v české společnosti, znalosti českého jazyka, kontaktů s majoritní společností či vztahů s majoritní populací. Tyto otázky se dotýkají všech oblastí integrace: strukturální, kulturní, identifikační a interaktivní.⁵⁵ Hlavní důraz dotazníkového šetření je kladen na vliv NNO na proces integrace imigrantů a také na informovanost cizinců. Otázky ve čtvrté části dotazníku mají doplňující charakter a na jejich základě je možné lépe posoudit proces integrace imigrantů.

4.2 Výzkum v Poradně pro integraci

Jak jsem uvedla již v metodologii, v pražské pobočce PPI jsem působila jako dobrovolník v období od března do června 2011. Byla jsem přidělena na sociální oddělení organizace a částečně jsem vypomáhala i v oddělení ekonomickém. Moje práce dobrovolníka sestávala z několika činností. Převážně jsem fungovala jako pomocná síla sociálních pracovníků, na ekonomickém oddělení jsem pak vypomáhala především s administrativou. Moje práce pro klienty spočívala především v tom, že jsem jim pomáhala s vyhledáváním zaměstnání, sháněla různé lékaře, popřípadě jsem v průběhu jejich konzultací se sociálními pracovníky vyhledávala na internetu či telefonicky zjišťovala potřebné informace, týkající se rozebíraného problému v rámci konzultace. Nejčastěji ale převládala pomoc při hledání zaměstnání. Pokud vezmeme v úvahu, že dohromady za poslední tři roky (2008 – 2010) získala ve statistikách výsledných počtů jednotlivých druhů „sociálních“ konzultací PPI podpora při uplatnění na trhu práce první místo, není tato skutečnost nikterak překvapující.⁵⁶ Během mého pozorování v průběhu dobrovolnictví mohu potvrdit, že sehnat uplatnění na trhu práce je pro některé klienty PPI velice problematické. Často jsem se během telefonátů setkala s projevy diskriminace vůči klientům PPI. I když většina klientů, kterým jsem pomáhala sehnat jakékoliv zaměstnání, ovládala poměrně dobře český jazyk, často byli odmítnuti

⁵⁵ Viz kapitola 3.3.

⁵⁶ Viz kapitola 4.2.1

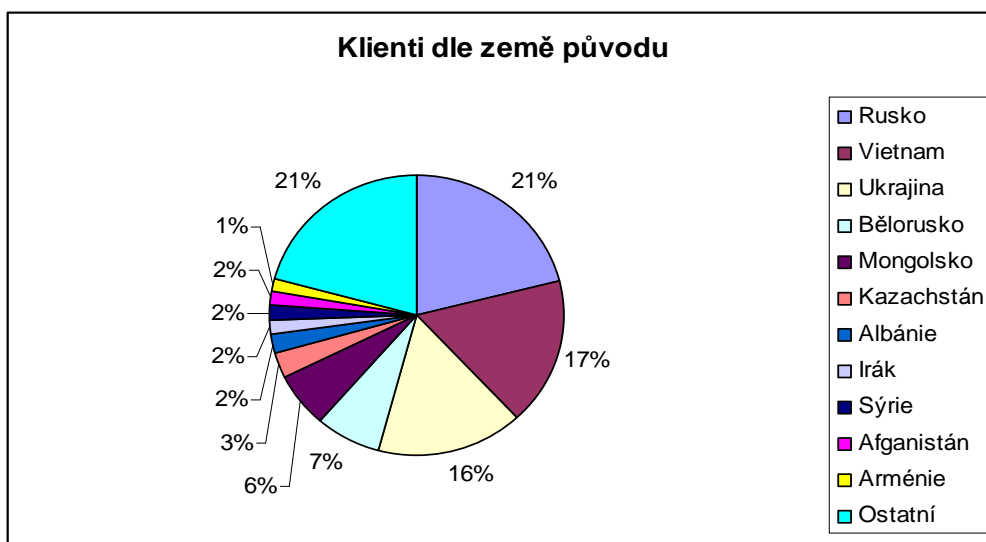
na základě nedostatečné znalosti jazyka, přestože dle mého úsudku v daných pozicích nebyla „úplná“ znalost češtiny nutná. Zaměstnavatelé často negativně reagují už na přízvuk imigranta a odmítají je zaměstnat, i když hovoří poměrně plynule česky.

Z mého pozorování a neformálních rozhovorů s klienty vyplynulo, že jsou PPI za poskytování pomoci v oblasti integrace velice vděční. Dokud ještě nevyužívali služeb PPI, byl pro ně život v české společnosti o mnoho složitější. Jejich postoje k PPI pak podrobněji rozvedu v kapitole obsahující výsledky dotazníkového šetření.

Ráda bych na tomto místě ještě uvedla, že všichni pracovníci jsou nesmírně ochotní a vstřícní vůči svým klientům. Během mého působení v organizaci jsem se nikdy nesetkala s negativní odezvou vůči klientům, ať se jednalo o sebevětší problém a situace byla mnohdy vyhrcoaná. Zpravidla věnují jednotlivým klientům v rámci konzultací daleko více času, než který by jim správně měl být vyhrazen.

4.2.1 Některé důležité údaje o činnosti PPI

V této kapitole uvedu některé základní statistiky PPI, převážně z let 2008 až 2010, pro lepší představu o činnosti organizace. Zaměřím se na informace o původu klientů, kteří PPI v těchto letech navštěvovali, kolik klientů do PPI docházelo a jaké konzultace nejčastěji absolvovali. Následující informace jsou získány z výročních zpráv PPI.⁵⁷

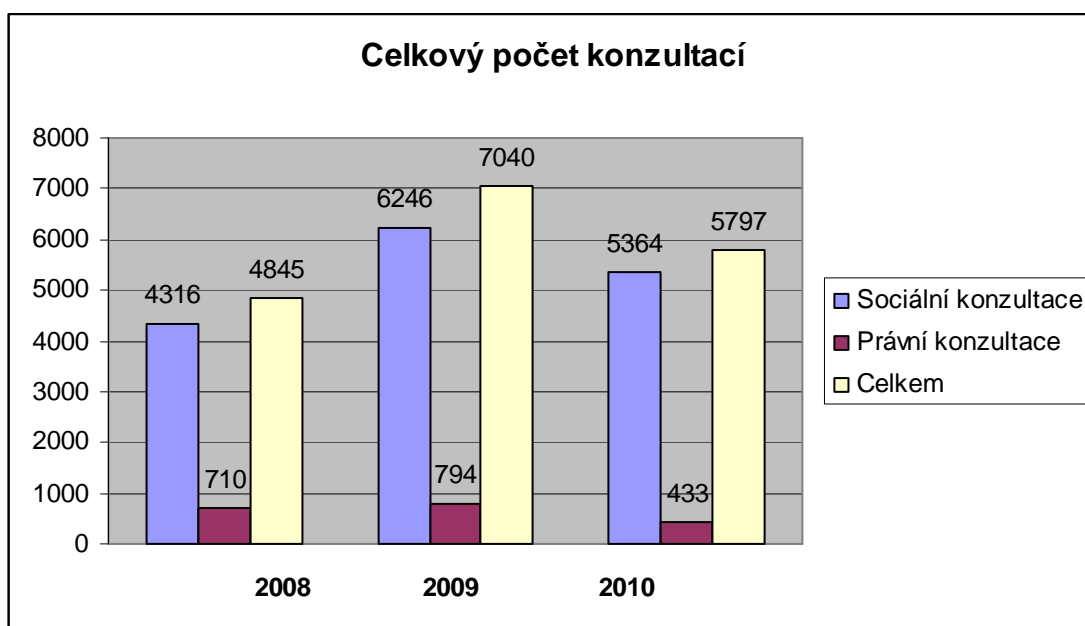
Graf č. 1: Klienti dle země původu (v roce 2009 a 2010)⁵⁸

⁵⁷ <<http://p-p-i.cz/o-nas/vyro-ni-zpravy-ppi/>> , [online: červen 2011].

⁵⁸ Údaje o národnosti klientů, kteří PPI navštěvovali v průběhu roku 2008, mi nebyly poskytnuty.

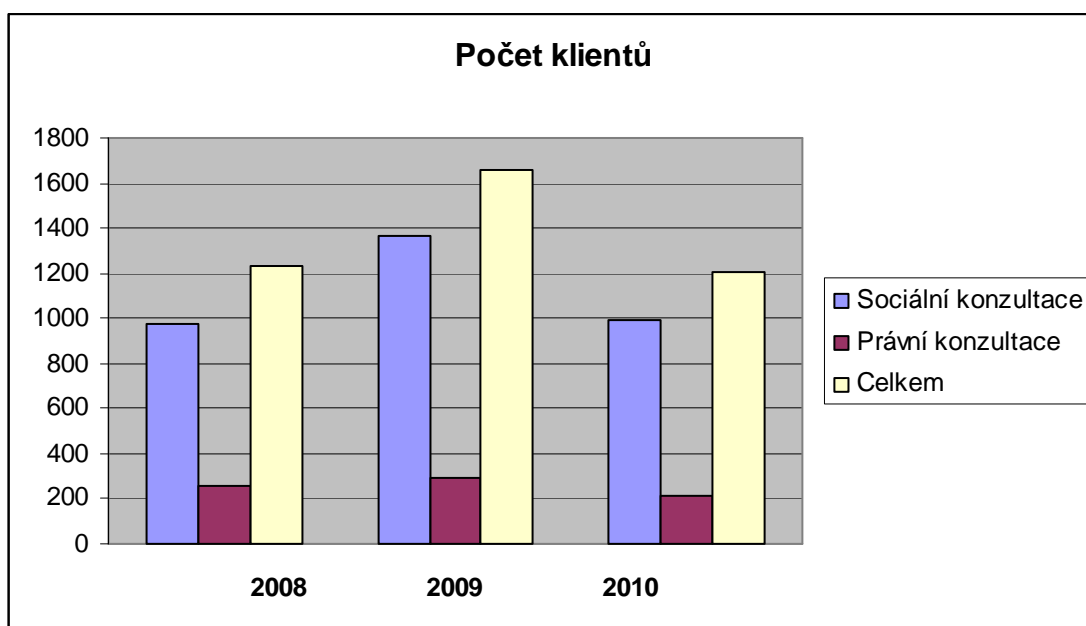
Klienti podle pohlaví	2009	2010
Muži	56%	53,32%
Ženy	44%	46,68

Tabulka č. 2: Celkový počet klientů podle pohlaví

Graf č. 2: Celkový počet konzultací

Z výše uvedeného grafu můžeme vysledovat vývoj v oblasti počtu a typu konzultací v PPI. Z grafu jasně vyplývá, že sociální poradenství převládá nad poradenstvím právním. Mezi rokem 2008 a 2009 vidíme markantní nárůst sociálních konzultací. V roce 2010 pak bylo provedeno o 882 konzultací méně než v roce minulém. Co se právních konzultací týče, tak v letech 2008 a 2009 využilo služby právníků mezi 700 až 800 klienty. V roce 2010 pak vidíme veliký pokles v odvedených právních konzultacích.

Graf č. 3: Počet klientů

Vidíme, že tento graf je velice podobný tomu předchozímu, jen uvedená čísla jsou samozřejmě nižší, protože jednotliví klienti obvykle konzultují vícekrát do roka. Opět převládá počet klientů, kteří navštěvují sociální pracovníce se svými záležitostmi. Rok 2009 byl pak nejsilnějším, co do počtu klientů, kteří PPI navštívili.

Mezi nejvyhledávanější druhy *sociálních konzultací* patří: *podpora při uplatnění na trhu práce, poskytování obecných informací a pomoc při zajišťování bydlení, integračních bytů, vybavení apod.* V *právním poradenství* jsou vůbec nejčastější konzultace týkající se *pobytových záležitostí*.

4.3 Zpracování dotazníkového šetření

4.3.1 Charakteristika respondentů

Pro účely výzkumu a získání relevantních dat, ze kterých by bylo možné vyvodit jisté závěry, bylo nutné přesně vymezit jednotná kritéria dotazovaných respondentů. Jak klienti PPI, tak zaměstnanci Globusu museli splňovat tyto podmínky:

- *Délka pobytu v ČR delší než jeden rok.* Výzkum je směřován k imigrantům, kteří žijí v ČR dlouhodobě, tím pádem se předpokládá, že mají více zkušeností se životem

v ČR. Navíc *Koncepce integrace cizinců* definuje jako cílovou skupinu, pro kterou je určena, právě cizince pobývající na území ČR déle než jeden rok.⁵⁹

- *Jsou cizinci třetích zemí.*⁶⁰
- *Věk v rozmezí 18 – 65 let.* Výzkum je zaměřen na imigranty v produktivním věku. Z cílové skupiny byly vyňaty děti a důchodci.
- *Nejsou studenti.* Studenti často přijíždějí do země na základě různých studijních či výměnných pobytů a zpravidla se zdržují na území ČR krátkodobě či maximálně po celou dobu jejich studia. Proces integrace u této skupiny probíhá zcela odlišně než u dospělých pracujících jedinců ze třetích zemí, kteří mají navíc obvykle jiný druh pobytu na území ČR.

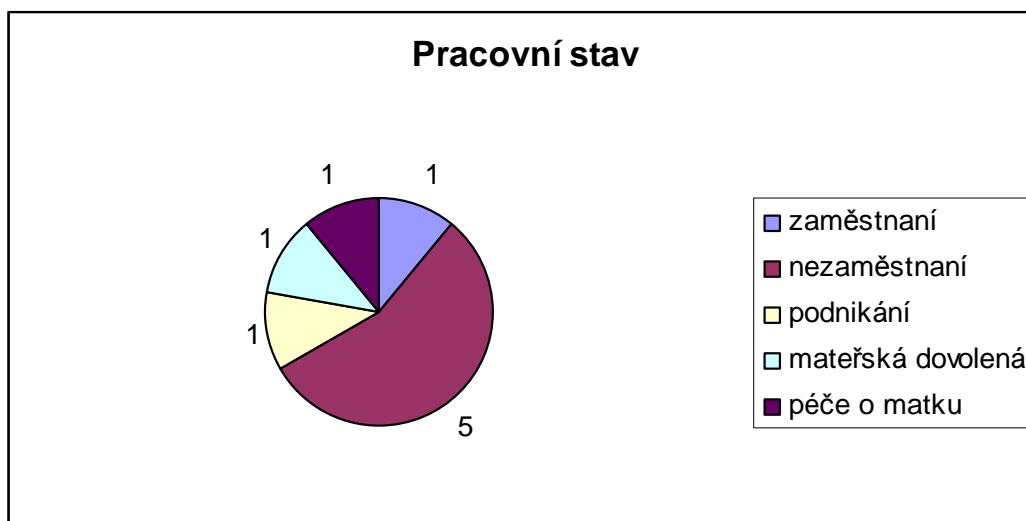
4.3.1.1 Klienti PPI

Celkově jsem oslovila devět respondentů, z toho šest mužů a tři ženy. Respondenti splňovali mnou předem stanovené věkové rozmezí, v tomto případě bylo stáří klientů mezi 27 – 59 lety. Národnostní zastoupení bylo rozmanité – *Rusko, Afghánistán, Etiopie, Sýrie, Uzbekistán, Arménie, Ukrajina, Bělorusko* - běloruskou národnost uvedli dva klienti.

Více než polovina dotazovaných je nezaměstnaných (viz Graf č. 4). Čtyři respondenti žijí v České republice v rozmezí 1 – 5 let. Pět respondentů pak šest let a více. Pět dotazovaných má trvalý pobyt, dvěma klientům byl udělen azyl a zbylí 2 klienti požívají doplňkové ochrany.

⁵⁹ Aktualizovaná koncepce z roku 2011 je určena výhradně cizincům ze třetích zemí, vyjma azylantů. Ve výjimečných případech je schopna zaměřit svoje opatření i na občany ostatních členských států EU.

⁶⁰ Do této kategorie jsem zařadila i osoby požívající doplňkové ochrany (2 respondenti) a azylanty (2 respondenti). Jsem si vědoma faktu, že azylantům je určena zcela jiná strategie integrace, která je formulována a realizována na základě Státního integračního programu. Do výzkumu jsem je zařadila z toho důvodu, že všichni výše zmiňovaní jsou klienty PPI a v rámci celku představují poměrně zanedbatelné množství (celkově 4 z 18 dotazovaných). Navíc v případě mnoha otázek nemá vliv skutečnost, že jsou zařazeni ve státním integračním programu, protože ten řeší primárně tři nejdůležitější oblasti integrace, otázky obsažené v dotazníku zkoumají i jiné oblasti integrace.

Graf č. 4: Pracovní stav

4.3.1.2 Zaměstnanci firmy Globus

Mezi devíti respondenty je pouze jediná žena. Stáří v této skupině se pohybuje v rozmezí 22 – 60 let. Národnostní složení této skupiny je možné vysledovat v Grafu č. 5. Jak je patrné již z označení této skupiny, všichni jsou zaměstnaní, a to jako pracovníci v centrálním skladu v Jirnech u Prahy.

Sedm dotazovaných žije v České republice v rozmezí 1 – 5 let, pouze dva dotazovaní pak žijí v ČR více než 6 let. Nejvíce dotazovaných, a to sedm, má dlouhodobý pobyt na území ČR, zbylým dvěma byl udělen pobyt trvalý.

Graf č. 5: Dotazovaní zaměstnanci dle národnosti

4.3.2 Vyhodnocení druhého bloku otázek u klientů PPI (otázky 3 – 8)⁶¹

3. Kde jste se dozvěděl/a o existenci Poradny pro integraci (dále jen PPI)?

a) v přijímacím/pobytovém/integračním azylovém středisku	3
b) na Ministerstvu Vnitra	1
c) na internetu	1
d) v jiné organizaci zabývající se integrací	1
e) na doporučení – rodina, známí, kamarádi	4
f) z informačních letáků, plakátů	0
g) jiná možnost – prosím vyplňte:	0

Nejvíce dotazovaných se poprvé dozvědělo o existenci PPI na doporučení, další tři pak v azylovém zařízení (dále jen AZ). Jeden dotazovaný získal tuto informaci od známých v AZ. AZ obvykle poskytují informace o NNO imigrantům, kteří jsou v nich umístěni. Často také samotní zástupci NNO tato střediska navštěvují, proto ti dotazovaní, kteří střediskem prošli, tuto informaci nabyli právě zde. Očekávala bych, že informace o těchto organizacích by mělo více imigrantů získávat prostřednictvím MV, protože imigranti, kteří přicestují do ČR samostatně a nemají tu například žádné kontakty, těžko mohou tuto informaci získat od svých příbuzných apod.

4. Za jakým účelem PPI navštěvujete?

a) sociální poradenství	9
b) právní poradenství	7
c) jazykové kurzy	2
d) internet, knihovna	3

Všichni dotazovaní využívají sociálního poradenství PPI. Sedm z dotazovaných respondentů využívá současně právní i sociální poradenství. Tři klienti pak navštěvují PPI i kvůli ostatním službám (možnost d) a pouze dva dotazovaní absolvovali prostřednictvím PPI jazykové kurzy.

⁶¹ Bližší specifikace tohoto bloku otázek viz podkapitola 4.1.2

5. Navštěvujete kromě PPI ještě jinou organizaci, která poskytuje imigrantům/cizincům sociální a právní poradenství?

a) Ano - Uveďte jakou prosím:	2
b) Ne	7

Jeden dotazovaný navštěvuje CIC, druhý pak v minulosti využíval služeb OPU, ale v současnosti navštěvuje pouze PPI.

6. Jak často přibližně PPI navštěvujete?

a) každý týden	2
b) několikrát do měsíce	4
c) každý měsíc	3
d) několikrát do roka	0
e) jednou za rok	0

Jinak:

Zodpovězení této otázky bylo pro většinu dotazovaných složité. I já sama si uvědomuji, že je velice těžké přesně stanovit, v jakých časových intervalech klienti PPI navštěvují. Mým záměrem bylo pouze zjistit, zda jsou jejich návštěvy PPI časté, občasné či spíše výjimečné. Otázku jsem jim tedy tímto způsobem vysvětlila. Dalo by se tedy říci, že většina dotazovaných navštěvuje PPI intenzivně. Více než polovina využívá služeb PPI vícekrát do měsíce.

7. Můžete prosím uvést, jaké nejčastější problémy v poradně řešíte?

Nejčastějším důvodem konzultací PPI bylo u mých respondentů (šest dotazovaných) hledání zaměstnání. Ukázalo se, že podpora na trhu práce, patří skutečně k nejvyužívanější službě PPI, což dokazují i statistiky PPI uvedené v kapitole 4.2.1. Dalším nejčastějším typem konzultace, čtyři z devíti dotazovaných, je pomoc při jednání s úřady a MV, pomoc při žádání o sociální dávky, vyplňování různých formulářů a žádostí apod. Dva dotazovaní uvedli, že PPI jim pomáhá hlavně při hledání bydlení, dalším dvěma při problémech vyplývajících z jejich typu pobytu a jeden dotazovaný zmínil rady ohledně podnikání. Jeden dotazovaný uvedl, že v PPI řeší celou řadu záležitostí a není schopen určit ty stěžejní. Respondenti se pak v hodně případech shodovali, že je pro ně příliš složité orientovat se v právním systému ČR a PPI jim v tomto případě velmi pomáhá.

8. Z jakých důvodů navštěvujete právě tuto organizaci?

a) příjemné a vstřícné zacházení	5
b) vždy mi pomohou s jakýmkoliv problémem	8
c) díky negativní zkušenost s jinou organizací tohoto typu	0

Klienti jsou se službami PPI velice spokojeni. Většina z nich často ještě dodávala, že jsou poradně nesmírně vděční za její pomoc, že je díky PPI pro ně život v ČR o mnoho snazší.

4.3.3 Vyhodnocení druhého bloku otázek u zaměstnanců firmy Globus (otázky 3 – 7)⁶²

3. Spolupracujete či navštěvujete v průběhu Vašeho pobytu na území ČR nějakou organizaci, která poskytuje cizincům/imigrantům sociální a právní poradenství, popřípadě se zabývá integrací cizinců?

Například: *Poradna pro integraci, Berkat, Člověk v tísni, Centrum pro integraci cizinců* apod.

-
a) Ano - Uveďte název prosím:	0
b) Ne	9

Nikdo z dotazovaných nemá zkušenosti s NNO zabývající se integrací cizinců v ČR. Z tohoto důvodu není nutné vyhodnocovat otázky 4 – 6, protože se týkaly pouze těch respondentů, kteří na otázku č. 3 zodpověděli kladně. I jiné výzkumy prokazují, že přistěhovalci se v průběhu svého pobytu v ČR příliš nedostávají do kontaktu s NNO.⁶³

7. Pokud nemáte žádnou zkušenost s organizací popsanou v otázce č. 3, neuvažoval/a jste někdy o možnosti obrátit se na takovou organizaci kvůli problémům, které souvisí s pobytem cizinců v ČR?

a) Ano	2
b) Ne	5
c) Nevím	2

⁶² Bližší specifikace tohoto bloku otázek viz podkapitola 4.1.2

⁶³ Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0, s. 45, 150.

Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že 5 respondentů nemá zájem kontaktovat NNO popsanou v této otázce. Dva dotazovaní o této možnosti uvažovali, ale nikdy takovou organizaci nekontaktovali. Dva respondenti nebyli schopni otázku zodpovědět.

4.3.4 Vyhodnocení otázek týkajících se informovanosti cizinců

Následující otázky se zaměřují na období prvního roku pobytu cizinců na území ČR:

Bylo pro Vás složité získat informace o povinnostech a právech cizinců v ČR bezprostředně po Vašem příchodu do ČR?

	PPI	Globus ⁶⁴
a) Ano	3	3
b) Ne	6	6

Klienti PPI a zaměstnanci Globusu měli v prvním roce jejich pobytu v ČR stejný přístup k informacím. 12 dotazovaných nemělo problém získat potřebné informace, jak postupovat jako cizinec v ČR.

Kde jste potřebné informace, jak postupovat po příchodu do ČR, získal/a?

Zdroj informací se v obou skupinách liší. *Klienti PPI* nejčastěji získali potřebné informace v AZ (pět dotazovaných). Třem dotazovaným pak poskytli informace také jejich příbuzní, známí či lidé v jejich blízkém okolí. Po jedné odpovědi byl jako zdroj informací uveden internet a cizinecká policie. Jeden dotazovaný otázku nezodpověděl.

Zaměstnanci Globusu nejvíce získávali informace pomocí informačních technologií a sdělovacích prostředků. Konkrétně tři dotazovaní vyhledávali potřebné informace na internetu, dva v tisku. Ostatní uváděli jako zdroj informací reklamu, televizi a jednou se objevilo i bulharské velvyslanectví. Jeden dotazovaný neměl možnost potřebné informace získat.

Klientům z PPI byly informace poskytnuty nejčastěji v AZ či prostřednictvím jejich známých. Zaměstnanci Globusu pak až na dva případy využili moderní informační technologie (internet, televize) a tisk. Rozdílný zdroj informací v obou skupinách s největší pravděpodobností souvisí s odlišným postupem při získání pobytu v ČR. Někteří klienti

⁶⁴ Klienty PPI a respondenty zaměstnané u firmy Globus budu z důvodů zkrácení těchto názvů uvádět ve vyhodnocení dotazníku pod označením PPI a Globus.

museli projít azylovou procedurou, zatímco zaměstnanci firmy Globus toho byli ušetřeni. Dalo by se také předpokládat, že zaměstnanci Globusu mají díky jejich zaměstnání blíže k moderním informačním technologiím.

Dostaly se Vám do rukou informační publikace pro cizince vydávané některými ministerstvy či nevládními neziskovými organizacemi?

	PPI	Globus
a) Ano	4	1
b) Ne	5	8

Klienti z PPI měli lepší přístup k těmto publikacím. Domnívám, že to bylo na základě faktu, že někteří byli zpočátku ubytováni v AZ. Přesto pět dotazovaných se s informacemi nesešlo vůbec. U zaměstnanců Globusu pak téměř naprostá většina, osm z devíti dotazovaných, publikace tohoto typu neměla k dispozici. V této druhé skupině, dle mého názoru, to může souviset s faktem, že nikdo z dotazovaných nemá zkušenost s NNO zabývající se integrací.

Věděl/a jste o existenci internetových informačních stránek pro cizince v ČR?

	PPI	Globus
a) Ano	1	6
b) Ne	8	3

Osm z dotazovaných klientů PPI nemělo tušení o existenci internetových stránek tohoto typu. Naopak šest zaměstnanců z firmy Globus stránky využívalo. Jak ukazuje vyhodnocení dotazníku, zaměstnanci firmy Globus více používali internet k získání potřebných informací.

Jaké nejzávažnější problémy jste během prvního roku Vašeho pobytu v ČR řešil/a?
(např. bydlení, sociální dávky, nostrifikace vzdělání apod.)

Pro *Klienty PPI* představovalo největší problém sehnat bydlení. Tento problém uvedlo sedm z dotazovaných. Problém stejného typu se vyskytl i u *zaměstnanců firmy Globus* – u pěti dotazovaných. Dalším velkým problémem u klientů PPI bylo vyřizování záležitostí související s jejich pobytem na území ČR – šest z devíti dotazovaných. Dotazování ještě

uváděli problémy typu – zajistit si vzdělání, pořizování dokladů, nostrifikace vzdělání. Jeden respondent uvedl, že musel čelit šikaně. Čtyři *zaměstnanci Globusu* pak uvedli jako druhý největší problém nedostatek financí, z čehož vyplývá, že během prvního roku jejich pobytu v ČR byli patrně nezaměstnaní.

Následující dvě otázky se týkají pouze klientů PPI v návaznosti na otázky z minulého bloku:

Využil/a jste k řešení těchto problémů pomoc v PPI?

a) Ano	1
b) Ne	8

Většina z dotazovaných klientů nenavštěvovala PPI v průběhu prvního roku pobytu v ČR. Všichni dotazovaní uvedli, že po konzultacích v PPI se jejich situace značně zlepšila. Pokud problémy přetrvávaly, díky PPI bylo jejich řešení pro ně o mnoho snazší.

Zlepšila se díky PPI vaše informovanost v oblasti práv a povinnostech cizinců/imigrantů v ČR?

a) Ano	9
b) Ne	0
c) Nevím	0

Na tuto otázku dopověděli všichni kladně. To jen potvrzuje výše uvedené skutečnosti a některé moje postřehy ze zúčastněného pozorování v průběhu mého dobrovolnictví.

Pokud shrneme výsledky této části dotazníků, zaměřenou na informovanost respondentů v průběhu prvního roku jejich pobytu v ČR, 12 dotazovaných nemělo problém sehnat relevantní informace z oblasti povinností a práv cizinců. Jako informační zdroje dotazovaní nejčastěji uváděli AZ, dále rodinné příslušníky, známe a kamarády z řad jejich krajanů, internet, televizi a tisk. Poslední tři jmenované zdroje pak převládaly zejména u zaměstnanců Globusu. Ukázalo se, že formální zdroje informací v podobě speciálních internetových stránek určených cizincům či informačních brožur, nejsou cizincům příliš

známé. Mnou zjištěné informace potvrzuje i výzkum M. Rákoczyové a R. Trboly v knize *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*.⁶⁵

4.3.5 Vyhodnocení posledního bloku otázek⁶⁶

Otázka pro klienty PPI:

Je pro vás nyní složité vyznat se v povinnostech a právech cizinců/imigrantů v České republice?

a) Ano, bez pomoci PPI bych se neobešel/neobešla	2
b) Částečně, díky PPI je to pro mě o mnoho snazší	6
c) Myslím, že v blízké budoucnosti nebudu již pomoc PPI potřebovat	1
d) Ne	0
e) Nevím	0

Na vyhodnocení této otázky můžeme dobře vidět, že většina dotazovaných klientů je na poradenství PPI stále poměrně značně závislá. Pouze jeden dotazovaný se domnívá, že v budoucnu již nebude muset služeb PPI využívat. Naopak dva dotazovaní by se bez pomoci PPI neobešli. Šest klientů se díky poradně orientuje v oblasti povinností a práv cizinců lépe, ale stále částečně spoléhají na poradenství PPI.

Otázka pro zaměstnance Globusu:

Je pro vás složité vyznat se v povinnostech a právech cizinců/imigrantů v České republice?

a) Ano	3
b) Částečně	3
c) Ne	3
d) Nevím	0

V porovnání s klienty PPI se u zaměstnanců Globusu vyskytly tři záporné odpovědi, tedy že nemají problém se v této oblasti zorientovat. Tři se orientují částečně a pouze třem dotazovaným dělá orientace v této oblasti problémy. Ani jeden z respondentů z PPI

⁶⁵ Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0s. 46, 144, 185, 224.

⁶⁶ Bližší specifikace daného okruhu otázek viz podkapitola 4.1.2.

neodpověděl, že orientace v právech a povinnostech cizinců pro ně není složitá a že by se dokázali v této oblasti zorientovat i bez pomoci PPI. Na druhou stranu šest dotazovaných klientů z PPI se orientuje alespoň částečně, zatímco tři zaměstnanci Globusu se v této problematice sami neorientují vůbec nebo obtížně. Dalo by se říci, že obě skupiny v této otázce dopadli podobně. Klienti, kteří navštěvují PPI, mají ale tu výhodu, že pokud si v této oblasti nejsou stále jistí, mohou využít poradenství PPI. Tři zaměstnanci Globusu tuto možnost nemají.

Očekávala jsem, že více dotazovaných z PPI zvolí možnost c) či d), protože patří mezi stálé klienty PPI, tudíž by v této oblasti měli být již značně informovaní a dokázat se spolehnout sami na sebe a PPI využívat k jiným záležitostem. Možná to ale vypovídá o tom, že zákony, které se týkají cizinců na území ČR, jsou pro ně příliš složitě formulované a špatně se v nich orientují. Objektivně zhodnotit tuto skutečnost však přesahuje rámec této práce. Dále jsem předpokládala, že pokud se někteří zaměstnanci firmy Globus budou v této problematice orientovat, mohli by v tomto směru pomoci svým kolegům, kterým to činí problémy, vzhledem k faktu, že všichni pracují na stejném oddělení. Tento předpoklad se nenaplnil.

Následující otázky se týkají obou skupin:

Na stupnici 1 – 5 (jako ve škole, 1 je nejlepší), ohodnoťte prosím, jak ovládáte český jazyk.

	PPI	Globus
a) 1	1	0
b) 2	3	0
c) 3	3	7
d) 4	2	2
e) 5	0	0

Co se úrovně znalosti českého jazyka týče, tak klienti PPI dopadli podstatně lépe než zaměstnanci Globusu. Někteří totiž absolvovali kurzy ČJ buď přímo v PPI, nebo docházeli na jiné jazykové kurzy. Jedna respondentka z PPI absolvovala střední školu v ČR, tudíž se česky naučila velmi dobře. Azylanti mají pak v rámci státního integračního programu nárok na bezplatné kurzy českého jazyka. Dva respondenti, kteří tento status mají, těchto služeb využili, což se samozřejmě kladně podepisuje na úrovni jejich češtiny.

Na druhou stranu si plně uvědomuji, že pro všechny respondenty bylo velice složité, ohodnotit svoje vlastní kvality. Tento fakt se mi ostatně potvrdil u klientů PPI. Právě z tohoto

důvodu možná sedm respondentů z firmy Globus uvedlo možnost c), jako „zlatou střední cestu“. Nebylo jednoduché „správně“ zformulovat otázku týkající se na úroveň znalosti jazyka, protože je tu velké riziko, že její formulace bude zavádějící. Snažila jsem se ji vytvořit tak, aby ji samotní respondenti co nejlépe pochopili. Hodnocení na škále 1 – 5 se mi jeví jako nejlepší možná volba. Předpokládala jsem, že většina dotazovaných absolvovala povinnou školní docházku, a proto by jim toto hodnocení mohlo připadat blízké. Tato otázka samozřejmě nebere v úvahu, konkrétní znalosti jednotlivých oblastí jazyka, jako čtení, psaní a mluvení. Jelikož se tato práce nezabývá pouze integrací cizinců z hlediska jazyka, rozhodla jsem se znalost českého jazyka u cizinců zkoumat pouze obecně.

Navštěvoval/a jste či navštěvujete jazykové kurzy?

	PPI	Globus
a) Ano - Uveďte prosím, v jaké instituci:	5	0
b) Ne	4	9

Pět dotazovaných klientů PPI navštěvovali v minulosti jazykové kurzy v různých jazykových centrech a organizacích, např.: *Czech language training, pobytové/integrační středisko, jazyková škola v Mariánských Lázních a PPI*. Díky této skutečnosti předpokládám, že právě proto se více klientů PPI ohodnotilo v předchozí otázce nejhůře za 3. Naopak z druhé skupiny nikdo kurzy nenavštěvoval.

Pokud nechodíte na jazykové kurzy, jakým způsobem si český jazyk osvojujete?:

K této otázce napsali svoje komentáře i dotazovaní z PPI, kteří navštěvovali jazykové kurzy, přestože jsem to po nich v dotazníku nevyžadovala. Nejvíce dotazovaných (tři) si český jazyk osvojovalo díky komunikaci s lidmi, dále se po dvou odpovědích vyskytlo čtení tisku a knih, komunikace v zaměstnání a televize. Pouze jedna klientka se naučila český jazyk na střední škole.

Čtyři *zaměstnanci Globusu* uvedli, že si osvojují češtinu díky svému zaměstnání, což jsem částečně předpokládala. Dvěma dotazovaným pomáhá k učení se českého jazyka sledování televize. Dále dotazovaní uváděli tisk, komunikace s lidmi a internet.

Jste spokojeni se svým životem v ČR?

	PPI	Globus
a) Ano	5	7
b) Ne - Co byste chtěli změnit?:	1	0
c) Nevím	3	2

Zodpovězení této otázky dělalo klientům PPI též značné potíže. Převážná část je ale v ČR spokojena, mezi zaměstnanci Globusu je pak sedm spokojených se svým životem v ČR. Pět z celkové počtu dotazovaných uvedlo, že se jejich spokojenost pohybuje mezi odpovědí a) a b), jak někteří napsali do dotazníku: „*Je to 50% na 50%*“. S klienty PPI jsem měla možnost o této otázce více pohovořit a probrat s nimi, s čím jsou v ČR nespokojení. Tři dotazovaní se vyjádřili v tom smyslu, že hlavní důvod jejich nespokojenosti v současnosti je nemožnost nalézt zaměstnání. V minulosti, když měli svá zaměstnání, neměli žádné větší potíže a s životem v ČR byli poměrně spokojeni. Nyní je to pro ně velmi složitá situace. Všichni tři dotazovaní jsou muži a mají pocit, že by to měli být právě oni, kdo rodinu materiálně zajistí. Přestože mají minimálně středoškolské vzdělání, v ČR absolvovali několik rekvalifikačních kurzů, stále se jim nedaří sehnat jakoukoliv práci, což je pro ně značně deprimující. Jeden z dotazovaných se snaží nemožnost uplatnění na pracovním trhu kompenzovat svoji účastí na veřejném politickém životě. Snaží se zvýšit povědomí o cizincích v ČR a poukazuje díky svému působení na problémy, se kterými se cizinci musejí v ČR potýkat.

Jak uvádějí některé výzkumy, nemožnost nalézt zaměstnání v hostitelské zemi a závislost na sociálních dávkách, je pro mnohé cizince značně frustrující a může to způsobit řadu problémů. Například dlouhodobá nezaměstnanost v dospělých cizincích vzbuzuje pocity vlastní degradace. Může dojít k narušení jejich rodičovských rolí, protože se od nich, jako od rodičů, očekává materiální zajištění rodiny, čehož tím pádem nejsou schopni. Cizinci k překonání této složité situace volí různé strategie. Velice často se pak podílejí na aktivitách týkajících se jejich vlastní komunity v hostitelské společnosti. Snaží se prezentovat svoji komunitu na veřejnosti a angažují se v různých záležitostech souvisejících s integrací cizinců.⁶⁷

Na otázku *Co by chtěli změnit?*, tedy nejčastěji odpovídali nalézt práci, jeden dotazovaný by uvítal zjednodušení právního systému pro cizince a jeden dotazovaný by si

⁶⁷ Uherek, Z., a kol.: *Prague Occasional Papers In Ethnology, No. 8: Migration, Diversity and Their Management*, Praha: EÚ AV ČR, 2011, ISBN 978-80-87112-46-5, s. 116.

přál celou řadu změn. Dotyčný respondent se rozhovořil na téma *Koncepce integrace cizinců*. Dle něho Koncepce nepřichází s žádným reálným řešením. Vymezuje sice důležité oblasti, které je potřeba zlepšit a nabízí i jejich realizaci, ale ta je podle něj naprosto nedostačující. Chybí konkrétní postupy.

Pouze jeden klient z PPI je naprosto nespokojen v ČR a momentálně se snaží vyřídit si vízum a odjet do velké Británie. Myslím si, že hlavním důvodem jeho nespokojenosti je fakt, že nenalezl uplatnění na trhu práce, což odstartovalo celou řadu potíží a nakonec přišel i o bydlení a v současné době je odkázán na služby střediska *Naděje*.

Téměř většina zaměstnanců Globusu je spokojena se svým životem v ČR. Jelikož jsem nemohla asistovat u jejich vyplňování dotazníků, tak nevím, jestli měli potíže zodpovědět tuto otázku, popřípadě proč dva dotazovaní uvedli, že nevědí. Nezodpověděli totiž otázku: *Co byste chtěli změnit?* Nicméně se domnívám, že spokojenost zaměstnanců Globusu vyplývá hlavně ze skutečnosti, že jsou zaměstnaní. V průběhu dotazníku se ukazuje, že uplatnění na trhu práce je pro dotazované velice důležité a má velký vliv na míru jejich integrace do české společnosti.

Máte hodně přátel mezi Čechy?

	PPI	Globus
a) Ano	4	3
b) Pouze několik	3	4
c) Ne, Spíše volím přátele mezi svými vlastními krajany	2	2

Tuto otázku jsem do dotazníku zařadila z důvodu mého zájmu o četnosti kontaktů mezi cizinci a majoritní společností. Uvědomuji si, že formulace této otázky není příliš šťastná, protože je těžké vyjádřit, kolik má člověk přátel a slova „hodně“ či „málo“ mohou být zavádějící. Ráda bych však znovu zdůraznila, že jsem se snažila otázky formulovat co nejjednodušeji, aby jim cizinci lépe porozuměli.

Ukázalo se, že čtyři klienti PPI a tři zaměstnanci Globusu mají „hodně“ přátel mezi českými občany, tudíž i četné kontakty s majoritou. Tři klienti PPI a čtyři zaměstnanci Globusu pak alespoň částečné. Celkově čtyři dotazovaní uvedli, že nemají přátele mezi českými občany a dva ještě blíže specifikovali, že se nestýkají ani s vlastními krajany. Dalo by se o nich tedy prohlásit, že jsou marginalizovaní, ale nemám dostatek relevantních informací o jejich osobě, abych tuto skutečnost mohla posoudit. Nicméně po četných kontaktech s jedním klientem z PPI, o kterém jsem se zmiňovala již v minulé otázce, mohu

konstatovat, že u něj k procesu marginalizace dochází. Není schopen přijmout hodnoty a normy české společnosti a zároveň zcela přetrhal veškeré vazby se zemí svého původu a nemá zájem se stýkat se svými krajany, natož se do této země vracet. Při řešení této patové situace se rozhodl opustit Českou republiku a vycestovat do Velké Británie.

Až na tyto dva krajní případy, většina dotazovaných (14 z 19) navazuje kontakty s majoritní populací, což je velice podstatné pro jejich integraci do české společnosti.

Myslíte si, že česká společnost dobře přijímá cizince?

	PPI	Globus
a) Ano	5	3
b) Ne	3	2
c) Nevím	1	4

Cílem této otázky bylo zjistit, jak cizinci vnímají majoritní společnost a co si myslí o jejím vztahu k nim samotným. Pět klientů PPI zodpovědělo otázku kladně. Naopak u respondentů z Globusu se vyskytly pouze tři kladné odpovědi. Dva dotazovaní odpověděli záporně a pro čtyři dotazované byli zřejmě obtížné se jednoznačně vyjádřit, a tak raději zvolili možnost c).

Dva ze tří klientů PPI, kteří odpověděli záporně, pak blíže specifikovali svoji odpověď. Jeden dotazovaný uvedl, že česká společnost nenávidí cizince. Další se vyjádřil v tomto smyslu: „*Myslím si, že česká společnost je uzavřená a cizince příliš nepřijímá. Hlavním důvodem je velmi malá informovanost veřejnosti o cizincích a také nedůvěra k nim.*“

Chcete zůstat v České republice natrvalo?

	PPI	Globus
a) Ano	5	4
b) Ne	2	2
c) Nevím	2	3

Tato otázka měla čistě informativní charakter. Zajímalo mě, zda se cizinci plánují usadit v ČR natrvalo, popřípadě jestli pobyt v ČR vnímají jen jako „přechodnou stanicí“ a uvažují o návratu zpět do jejich vlasti či by rádi vycestovali do jiné země.

Pět dotazovaných z PPI by rádo zůstalo v ČR natrvalo. Pokud se podíváme na vyhodnocení posledních pěti otázek (jazyková situace, spokojenost se životem v ČR, počet

přátel, smýšlení majoritní populace o cizincích), tak ve většině případů se vyjadřovalo kladně na tyto otázky právě pět dotazovaných. Dalo by se tedy na základě těchto skutečností říci, že u těchto osob, proběhl proces integrace zdárně.

U zaměstnanců Globusu pak byli odpovědi více kolísavé. Čtyři z nich chtějí zůstat v ČR natrvalo. Na základě předchozí otázky, až na tři dotazované, se většina cítí být částečně diskriminovaná českými občany, nebo je pro ně těžké posoudit přístup majority k cizincům. Jejich kontakty s majoritní populací na základě přátelství s českými občany jsou poměrně časté a většina dotazovaných je i přes různé peripetie spokojena se svým životem v ČR.

5. Závěr

Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jaký vliv má Poradna pro integraci na proces integrace svých vlastních klientů. Abych mohla lépe porovnat míru integrace klientů PPI, provedla jsem terénní výzkum také ve skupině zahraničních zaměstnanců ve firmě Globus. Vycházela jsem z předpokladu, že tato skupina má minimální kontakty s organizacemi zabývajícími se integrací cizinců a pakliže spolupracuje s těmito organizacemi, bude možné lépe vysledovat vliv NNO na proces integrace cizinců do české společnosti.

Bylo nutné přesně vymezit obě skupiny dotazovaných respondentů, abych výsledky terénního výzkumu mohla považovat za relevantní a přínosné. Největší význam v rámci svého výzkumu přikládám dotazníkovému šetření, pomocí něhož jsem zjistila převážnou část relevantních informací. Kromě otázek, které zjišťovaly míru spokojenosti klientů s činností PPI a zkušenosti zaměstnanců Globusu s NNO, jsem do dotazníku zařadila otázky zaměřující se na různé faktory integrace, kterými se dá vysledovat míra integrace jedince do hostitelské společnosti. Pro doplnění jsem v práci použila poznatky ze zúčastněného pozorování získané v průběhu mého dobrovolnictví v rámci PPI a některé neformální a nestrukturované rozhovory.

Na základě výsledků terénního výzkumu se prokázalo, že PPI hraje velice podstatnou roli v procesu integrace u dotazovaných klientů. Klienti jsou zcela spokojeni s činností PPI a nemají potřebu se obracet na jiné organizace tohoto typu. Převážná většina dotazovaných v průběhu prvního roku byla nucena řešit problémy vyplývající z pobytu v novém prostředí samostatně, popřípadě se spoléhala na pomoc svých krajanů. Po navázání spolupráce s PPI se jejich situace značně zlepšila. Díky PPI se lépe zorientovali v české společnosti a značně stoupla jejich informovanost v oblasti práv a povinností stanovených na základě typu jejich pobytu na území ČR. Přesto je nutné podotknout, že osm klientů PPI je stále určitým způsobem závislých na sociálním i právním poradenství PPI, a to především díky faktu, že právní systém ČR je pro ně příliš komplikovaný. Přestože má PPI ve svých stanovách, že podporuje soběstačnost a samostatnost klientů, u mnou dotazovaných respondentů se tento záměr ještě zcela nezdařil.

Poradna má dále také pozitivní dopad na zlepšení klientů v českém jazyce, což je nesmírně důležité pro jejich začlenění do české společnosti. I když v rámci výzkumu pouze třetina dotazovaných absolvovala jazykové kurzy pořádané či zprostředkované PPI, všichni jsou pak vedeni k tomu, aby v průběhu konzultací jednali především v českém jazyce.

Na základě zhodnocení přátelských vazeb mezi klienty a občany České republiky lze konstatovat, že klienti PPI mají poměrně čilé kontakty s majoritní populací. U některých se sice objevily výhrady vůči pohledu české společnosti na ně samotné, ale více než polovina z nich je spokojena se svým životem v ČR a rádi by zde zůstali natrvalo.

Dotazovaní zaměstnanci firmy Globus splnili můj předpoklad a nemají žádné zkušenosti s NNO zabývající se problematikou integrace cizinců. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že dvěma třetinám dotazovaných dělá určité potíže zorientovat se v právech a povinnostech cizinců v ČR. Pouze dva respondenti však přiznali, že uvažovali o kontaktování takové organizace, ale neučinili tak. V ohodnoceních jazykových kompetencí dopadli o něco hůře než klienti PPI. Naopak moje hypotéza, že kontakty s majoritní společností nebudou tak časté, se nevyplnila a zaměstnanci v tomto bodě mají téměř shodné výsledky s klienty PPI. Jsou ale více skeptičtí vůči pohledu majoritní společnosti na cizince a objevuje se u nich větší nejistota ohledně jejich budoucnosti v ČR.

V této skupině můžeme vysledovat větší míru spokojenosti s jejich životem v ČR než u klientů PPI. Tato skutečnost je dle mého názoru způsobena tím, že zaměstnanci firmy Globus mají uplatnění v rámci pracovního trhu, tudíž jsou materiálně zajištěni. Pět dotazovaných respondentů z PPI je nezaměstnaných, což má zásadní vliv na jejich proces integrace. Ukázalo se, že služby PPI vyhledávají především kvůli pomoci při uplatnění na pracovním trhu. Jejich nezaměstnanost zároveň částečně negativně ovlivňuje jejich spokojenost v ČR. Je logické, že pokud mají problémy se zajištěním základní existence, nemohou se plně věnovat začlenění do společnosti a tato skutečnost je pak v procesu integrace značně limituje. Nalezení zaměstnání bylo také druhým nejčastějším problémem, který museli zaměstnanci Globusu řešit v průběhu prvního roku jejich pobytu. Z mého výzkumu tedy nepřímo vyplynulo, že uplatnění na pracovním trhu je jedním ze zásadních faktorů v procesu integrace cizinců do hostitelské společnosti a ovlivňuje celou řadu jiných oblastí integrace.

Dvěma třetinám všech dotazovaných respondentů se podařilo získat relevantní informace vyplývající z jejich pobytového statusu na území ČR. K získání tohoto typu informací používali různé zdroje. Z dotazníkového šetření lze vyvodit, že k získávání potřebných informací v úvodní fázi jejich pobytu, využívali zejména neformální zdroje. Klienti PPI uváděli nejčastěji jako zdroj informací AZ, zejména pak azylanti a osoby požívající doplňkové ochrany, ostatní se spoléhali především na své příbuzné, známé a kamarády, zejména z řad jejich krajanů či jiných cizinců. Zaměstnanci Globusu překvapivě nejvíce vyhledávali důležité informace prostřednictvím internetu a sdělovacích prostředků.

Prokázalo se, že cizinci neměli přílišné povědomí o formálních informačních zdrojích určených cizincům, jako jsou například speciální stránky MPSV a informační brožury a letáky vydávané jednotlivými ministerstvy či NNO. Pouze čtyři klienti PPI díky jejich pobytu v AZ lépe znali informační brožury a naopak zaměstnanci Globusu zase ve více případech věděli o existenci speciálních internetových stránek.

Dle mého názoru je třeba více posílit vliv a účinnost formálních zdrojů těchto informací, protože zdaleka ne všichni imigranti mají možnost po příchodu do ČR využít informační technologie, obrátit se na jedince v podobné situaci či požádat o pomoc NNO.

Tato práce, především pak terénní výzkum, mi umožnila hlouběji proniknout do problematiky integrace imigrantů v ČR. Díky mému působení v PPI jsem se obeznámila s procesem integrace v praxi a zjistila, jaké problémy s sebou nejčastěji přináší. Proces integrace je velice složitým jevem a jak se ukázalo na výpovědích mých respondentů, je procesem dlouhodobým a nikdy ne zcela ukončeným. Imigranti, kteří stojí o začlenění do české společnosti, se ocitnou v nelehké situaci. Musí překonat celou řadu překážek, jako například naučit se český jazyk, uplatnit se na pracovním trhu, zorientovat se v české společnosti, přijmout nové hodnoty a tradice většinové společnosti apod. Ke zlepšení jejich situace pak značně přispívají svou činností NNO zabývající se integrací imigrantů. Jak prokázal terénní výzkum, PPI svým klientům pomáhá řešit problémy z různých oblastí v rámci integračního procesu, podílí se na zvýšení sebevědomí imigrantů, podporuje jejich kontakty s majoritní populací a snaží se je vést k samostatnosti a soběstačnosti v rámci české společnosti, což se mnou dotazovaným klientům ještě zcela nepodařilo. Souhrnně lze říci, že PPI pozitivně přispívá k jejich procesu integrace.

Přestože zaměstnanci Globusu nemají zkušenosti s organizacemi nabízející pomoc imigrantům, na základě dotazníkového řešení si dovoluji tvrdit, že míra jejich integrace do české společnosti je také značně vysoká. Ukázalo se, že ale některým dotazovaným by pomoc těchto organizací výrazně pomohla a přispěla ke zlepšení jejich stávající životní situace, zejména v oblasti orientace práv a povinností cizinců v ČR a v osvojování si českého jazyka.

Domnívám se, že tato bakalářská práce naplnila svůj prvotní záměr vyzkoumat vliv PPI na proces integrace imigrantů do české společnosti.

Prameny a literatura

Literatura

- Balvín, J.: *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: Mezinárodní konference, 5. setkání národnostních menšin, 24. setkání Hnutí R, 10. – 11. listopadu 2005*, 2. díl, Praha: Komise Rady hl. města Prahy pro oblast národnostních menšin, 2006, 470 – 696 s., ISBN 80-903727-1-6
- Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 347 s., ISBN 80-7325-020-9.
- Bittnerová, D., Moravcová, M.: *Etnické komunity v české společnosti*, Praha: Ermat, 2006, 411s., ISBN 80-903086-7-8.
- Coussey, M.: *Rámec integrační politiky*, Vydavatelství Rady Evropy, 2000, ISBN 92-871-4341-2.
- Drbohlav, D.: *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha: SLON, 2006, ISBN 978-80-7419-039-1.
- Horáková, M.: *Zaměstnávání cizinců v České republice. Část I. Integrace cizinců na trhu práce v České republice*, Praha: VÚPSV.
- Jandourek, J.: *Sociologický slovník*, Praha: Portál, 2001, 288s., ISBN 80-7178-535-0.
- Pospíšil, L.: *Kultura, Český lid*, suplement 80/1993.
- Jurášková, M.: *Integrace cizinců v České republice na příkladu pobytového střediska Kostelec nad Orlicí*, Bakalářská práce, Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra sociálních věd, 2009.
- Kol.: *Přínos a potenciál v oblasti migrace*, MV ČR, Praha, 2010, ISBN 978-80-254-8008-3.
- Modráková, T.: *Reflexe konceptu integrace a promítnutí jeho definice do přistěhovaleckých politik na příkladu České republiky*, Diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie, 2009.
- Pospíšil, L.: *Kultura, Český lid*, suplement 80/1993, Praha: Academia, 1994.
- Postránecká, B.: *Integrace Japonců do západní společnosti na příkladu České republiky*, Bakalářská práce, Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra Sociologie, 2007.

- Rákoczyová, M., Trbola, R. (eds.): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*, Praha: Slon, 2009, ISBN 978-80-7419-023-0.
- Rákoczyová, M., Trbola, R.: *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*, VÚPSV, Praha, 2008.
- Románková, G.: *Role nevládních neziskových organizací v procesu integrace azylantů v České republice*, Diplomová práce, Praha: FHS UK, Katedra oboru občanský sektor, 2007.
- Sartori, G.: *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: Esej o multikulturní společnosti*, Dokořán: Praha, 2005, ISBN 80-7363-022-2.
- Skopal, J.: *Hospodářská krize jako faktor ovlivňující integraci cizinců v České republice*, Diplomová práce, Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, 2010.
- Soukup, V.: *Dějiny antropologie*, Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0337-3, s. 281.
- Šatava, L.: *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, 163 s.
- Šišková, T.: *Menšiny a migranti v České republice*, Praha: Portál, 2001, s. 23, ISBN 80-7178-648-9.
- Uherek, Z., a kol.: *Prague Occasional Papers In Ethnology, No. 8: Migration, Diversity and Their Management*, Praha: EÚ AV ČR, 2011, ISBN 978-80-87112-46-5.
- Uherek, Z., Korecká, Z., Pojarová, T.: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy*, Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2009, ISBN: 978-80-87112-12-0.

Internetové zdroje

- <<http://www.isnno.cz/EvidenceNNOV10001/DesignPages/SeznamNNO.aspx>>,
- *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců – Společné soužití*, 2011, [online: červen 2011], dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/741/Usneseni_vlady_09022011.pdf>.

- *Aktualizovaná koncepce integrace cizinců*, 2006, [online: červen 2011], dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf>.
- Baršová, A., Barša, P.: *Od multikulturalismu k občanské integraci. Změny v západoevropských politikách integrace přistěhovalců*, Sociální studia: Dilemata občanské společnosti 1/2005, [online: červen 2011], dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz/archiv.php?ukol=1&cislo=17&rok=0>>.
- *Koncepce integrace cizinců na území České republiky*, 2000, [online: červen 2001], dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokumenty/integrace/koncepce.pdf>>.
- *Position on the integration of refugees in Europe*, [online: červen 2011], dostupné z: <<http://www.ecre.org/topics/areas-of-work/introduction/179.html>>.
- Škarabelová, S.: *Vymezení pojmu Nestátní nezisková organizace*, [online: červenec 2011], dostupné z: <http://www.e-cvns.cz/soubory_diskuse/vymezeni_nno.pdf>.
- Tollarová, B.: *Integrace cizinců v Česku: pluralita, nebo asimilace?*, [online: červen 2011], dostupné z: [http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#\[3\]](http://www.biograf.org/clanky/members/clanek.php?clanek=v3902#[3]).
- Uherek, Z.: *Společenská integrace migračních skupin - základní pojmy a problémové okruhy*, 2003, [online: květen 2011], dostupné z: <<http://www.migraceonline.cz/eknihovna/?x=1957538>>.
- *Výroční zpráva, Poradna pro integraci*, 2008, [online: červen 2011], dostupné z: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocní_zpravy/PPI_vyrocní%20zprava_2010.pdf>.
- *Výroční zpráva, Poradna pro integraci*, 2009, [online: červen 2011], dostupné z: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocní_zpravy/PPI_vyrocní%20zprava_2010.pdf>.
- *Výroční zpráva, Poradna pro integraci*, 2010, [online: červen 2011], dostupné z: <http://p-p-i.cz/fileadmin/pub/vyrocní_zpravy/PPI_vyrocní%20zprava_2010.pdf>.
- *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky*, 1999, Zásada č. 5, [online: červen 2011], dostupné z: <http://www.cizinci.cz/files/clanky/77/Zasady_vlady_integrace.pdf>.
- *Závěry Rady a zástupců vlády členských států č. 14776/04*, [online: květen 2011], dostupné z: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/299/principy.pdf>>.

Použité webové stránky

www.cizinci.cz

www.ecre.org

www.migraceonline.cz

www.mvcr.cz

www.p-p-i.cz

www.suz.cz

www.vupsv.cz

Seznam grafů

Graf č. 1: Klienti dle země původu (v roce 2009 a 2010)

Graf č. 2: Celkový počet konzultací

Graf č. 3: Počet klientů

Graf č. 4: Pracovní stav

Graf č. 5: Dotazovaní zaměstnanci dle národnosti

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Dimenze integrační politiky

Tabulka č. 2: Celkový počet klientů podle pohlaví

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro PPI

Příloha č. 2: Dotazník pro firmu Globus ČR, k.s.

Příloha č. 1: Dotazník pro PPI

Dobrý den!

Do rukou se Vám dostal dotazník, který bude sloužit jako podklad pro moji bakalářskou práci na téma *Integrace imigrantů v České republice: veřejný a soukromý prostor*. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaký vliv má Poradna pro integraci na Váš život v české společnosti a jaká je informovanost a orientace cizinců v české společnosti bezprostředně po příchodu do České republiky.

Dotazník je anonymní, proto Vás velice prosím, abyste na otázky odpovídali co nejpravdivěji.

Předem děkuji za Vaši ochotu a Váš čas!

Pavla Suchánková

Věk:

Pohlaví: Muž Žena (Označte prosím křížkem) **Národnost:**

Zaměstnání v současnosti:

zaměstnaný nezaměstnaný podnikatel student **Jiné:**

Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. U otázek, kde je prostor pro Váš komentář, napište prosím vlastní odpověď. U zbylých otázek pak prosím vyberte (zakroužkujte) odpověď, která nejvíce vystihuje Vaši situaci. Můžete samozřejmě zakroužkovat i více odpovědí.

1. Jak dlouho žijete v České republice?

2. Jaký máte druh pobytu na území České republiky?

- a) Žadatel o azyl b) Doplnková ochrana c) Přejímací pobyt
d) Krátkodobý pobyt e) Dlouhodobý pobyt f) Trvalý pobyt
g) Dlouhodobé vízum h) Azylant

3. Kde jste se dozvěděl/a o existenci Poradny pro integraci (dále jen PPI)?

- a) v přijímacím/pobytovém/integračním středisku b) na Ministerstvu Vnitra
c) na internetu d) v jiné organizaci zabývající se integrací
e) na doporučení – rodina, známí, kamarádi f) z informačních letáků, plakátů
g) jiná možnost – **prosím vyplňte:**

4. Za jakým účelem PPI navštěvujete?

- a) sociální poradenství b) právní poradenství c) jazykové kurzy
d) internet, knihovna

5. Navštěvujete kromě PPI ještě jinou organizaci, která poskytuje imigrantům/cizincům sociální a právní poradenství?

- a) Ano - Uveďte jakou prosím:
b) Ne

6. Jak často přibližně PPI navštěvujete?

- a) každý týden b) několikrát do měsíce c) každý měsíc
d) několikrát do roka e) jednou za rok

Jinak:

7. Můžete prosím uvést, jaké nejčastější problémy v poradně řešíte?

8. Z jakých důvodů navštěvujete právě tuto organizaci?

- a) příjemné a vstřícné zacházení b) vždy mi pomohou s jakýmkoliv problémem
c) díky negativní zkušenost s jinou organizací tohoto typu

Jiné důvody:

Následující otázky 9 – 14 se zaměřují na období prvního roku pobytu cizinců na území ČR

9. Bylo pro Vás složité získat informace o povinnostech a právech cizinců v ČR bezprostředně po Vašem příchodu do ČR?

- a) Ano b) Ne

10. Kde jste potřebné informace, jak postupovat po příchodu do ČR, získal/a?

11. Dostaly se Vám do rukou informační publikace pro cizince vydávané některými ministerstvy či nevládními neziskovými organizacemi?

- a) Ano b) Ne

12. Věděl/a jste o existenci internetových informačních stránek pro cizince v ČR?

- a) Ano b) Ne

13. Jaké nejzávažnější problémy jste během prvního roku Vašeho pobytu v ČR řešil/a? (např. bydlení, sociální dávky, nostrifikace vzdělání apod.)

14. Využil/a jste k řešení těchto problémů pomoc v PPI?

- a) Ano b) Ne

15. Zlepšila se díky PPI vaše informovanost v oblasti práv a povinnostech cizinců/imigrantů v ČR?

- a) Ano b) Ne c) Nevím

16. Je pro vás nyní složité vyznat se v povinnostech a právech cizinců/imigrantů v České republice?

- a) Ano, bez pomoci PPI bych se neobešel/neobešla
b) Částečně, díky PPI je to pro mě o mnoho snazší
c) Myslím, že v blízké budoucnosti nebudu již pomoc PPI potřebovat
d) Ne
e) Nevím
f) Jiné **Vypište prosím:**

17. Na stupnici 1 – 5 (jako ve škole, 1 je nejlepší), ohodnoťte prosím, jak ovládáte český jazyk.

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5

18. Navštěvoval/a či navštěvujete jazykové kurzy?

a) Ano - Uveďte prosím, v jaké instituci:

b) Ne

19. Pokud nechodíte na jazykové kurzy, jakým způsobem si český jazyk osvojujete?:

20. Jste spokojeni se svým životem v ČR?

a) Ano

b) Ne - Co byste chtěli změnit?:

21. Máte hodně přátel mezi Čechy?

a) Ano

b) Pouze několik

c) Ne, Spíše volím přátele mezi svými vlastními krajany

22. Myslíte si, že česká společnost dobře přijímá cizince?

a) Ano

b) Ne

c) Nevím

23. Chcete zůstat v České republice natrvalo?

a) Ano

b) Ne

c) Nevím

Děkuji za vyplnění!

Příloha č. 2: Dotazník pro Globus

Dobrý den!

Do rukou se Vám dostal dotazník, který bude sloužit jako podklad pro moji bakalářskou práci na téma *Integrace imigrantů v České republice: veřejný a soukromý prostor*. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jakým způsobem se adaptujete v českém prostředí.

Dotazník je anonymní, proto Vás velice prosím, abyste na otázky odpovídali co nejpravdivěji.

Předem děkuji za Vaši ochotu a Váš čas!

Pavla Suchánková

Pohlaví: Muž Žena (Označte prosím křížkem) **Národnost:**

Věk:

Postup při vyplňování dotazníku je jednoduchý. U otázek, kde je prostor pro Váš komentář, napište prosím vlastní odpověď. U zbylých otázek, pak prosím vyberte (zakroužkujte) odpověď, která nejvíce vystihuje Vaši situaci. Můžete samozřejmě zakroužkovat i více odpovědí.

1. Jak dlouho žijete v České republice?

2. Jaký máte druh pobytu na území České republiky?

a) Azyl	b) Doplnková ochrana	c) Přejícný pobyt
d) Krátkodobý pobyt	e) Dlouhodobý pobyt	f) Trvalý pobyt

3. Spolupracujete či navštívujete v průběhu Vašeho pobytu na území ČR nějakou organizaci, která poskytuje cizincům/imigrantům sociální a právní poradenství, popřípadě se zabývá integrací cizinců?

Například: Poradna pro integraci, Berkat, Člověk v tísni, Centrum pro integraci cizinců apod.

a) Ano - Uved'te název prosím:

b) Ne

Pokud jste v předešlé otázce odpověděli ANO

4. Usnadňuje Vám spolupráce s touto organizací život v ČR, pomáhá Vám řešit Vaše problémy?

- a) Ano b) Ne c) Nevím

5. Jaké problémy s touto organizací nejčastěji řešíte?

- a) problémy sociální povahy b) problémy týkající se právních záležitostí
c) Jiné:

6. Navštěvujete tuto organizaci i za jiným účelem, než je právní a sociální poradenství - např.: multikulturní skupiny, jazykové kurzy, kulturní akce apod.?

- a) Ano - Vypište konkrétně:
b) Ne

Otázka 7 se týká pouze těch, kteří na otázku č. 3 odpověděli NE

7. Pokud nemáte žádnou zkušenost s organizací popsanou v otázce č. 3, neuvažoval/a jste někdy o možnosti obrátit se na takovou organizaci kvůli problémům, které souvisí s pobytem cizinců v ČR?

- a) Ano b) Ne c) Nevím

Následující otázky 8 - 12 se zaměřují na období prvního roku pobytu cizinců na území ČR

8. Bylo pro Vás složité získat informace o povinnostech a právech cizinců v ČR bezprostředně po Vašem příchodu do ČR?

- a) Ano b) Ne

9. Kde jste potřebné informace, jak postupovat po příchodu do ČR, získal/a?

10. Dostaly se Vám do rukou informační publikace pro cizince vydávané některými ministerstvy či nevládními neziskovými organizacemi?

- a) Ano b) Ne

11. Věděl/a jste o existenci internetových informačních stránek pro cizince v ČR?

- a) Ano b) Ne

12. Jaké nejzávažnější problémy jste během prvního roku Vašeho pobytu v ČR řešil/a? (např. bydlení, sociální dávky, nostrifikace vzdělání apod.)

Doplňující otázky

13. Je pro vás složité vyznat se v povinnostech a právech cizinců/imigrantů v České republice?

- a) Ano b) Částečně c) Ne d) Nevím

14. Na stupnici 1 – 5 (jako ve škole, 1 je nejlepší), ohodnoťte prosím, jak ovládáte český jazyk.

- a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5

15. Navštěvoval/a jste či navštěvujete jazykové kurzy?

- a) Ano - Uveďte prosím, v jaké instituci:
b) Ne

16. Pokud nechodíte na jazykové kurzy, jakým způsobem si český jazyk osvojujete?:

17. Jste spokojeni se svým životem v ČR?

- a) Ano b) Ne - Co byste chtěli změnit?:

18. Máte hodně přátel mezi Čechy?

- a) Ano b) Pouze několik
c) Ne, Spíše volím přátele mezi svými vlastními krajany

19. Myslíte si, že česká společnost dobře přijímá cizince?

- a) Ano b) Ne c) Nevím

20. Chcete zůstat v České republice natrvalo?

- a) Ano b) Ne c) Nevím

Děkuji za vyplnění!